Nyní budu vypravovat, co zlákalo a svedlo papeže k tak veliké kru-
145 tosti a co ho přimělo k tak nesmírné unáhlenosti.

5 *Pavel:* Pavel II., papež v l. 1464-1471; *dal vyhlásit:* 2. srpna 1465 – 11 *lhůta:* lhůta 180 dní – 13 *vydal zákaz:* 8. prosince 1465 – 43 *deklamátorů:* „řečníků" (řemeslných) – 51 *Sokrates:* řecký filosof Sokrates byl r. 399 př. n. l. odsouzen „pro bezbožnost" – 54 *Lysias:* řecký řečník na rozhraní 5. a 4. stol. př. n. l. – 65 *Zdeňka ze Šternberka:* předního katolického šlechtice království, hlavy panské strany útočící proti politice Jiřího z Poděbrad – 66 *porušit přísahu:* narážka na přísahu poslušnosti, kterou se Zdeněk ze Šternberka s ostatními katolickými pány zavázal po Jiřího královské volbě – 101 *Pilát:* Pilát Pontský, soudce Kristův – 131 *příběh se vykládá hluchému:* v lat. textu citováno běžné úsloví – 133 *osel u lyry:* řecko-latinský příslovečný obrat

POLITICKÁ MEMORANDA

Správní systém, který si vytvořily za válek jednotlivé mocenské skupiny, byl po válce za bezkráloví vystřídán zvláštním typem oblastní samosprávy, tak řečených landfrýdů. Tyto náhradní organizace zařizovaly mnohé politické a správní záležitosti a s převahou laických živlů nabývala v jejich písemnostech převahy čeština. Čeština se záhy uplatňovala i v královské kanceláři: vyvolala to stálá potřeba jednat se stavy. Dokladem toho je srovnání kanceláře Václava IV. s kanceláří krále Zikmunda, za něhož (třebas za dlouhé války až na krátké výjimky stále meškal v cizině) nabývala kancelářská agenda ve styku s Čechy samými jazykově českého rázu. Tím více se čeština uplatňovala v kanceláři krále Jiřího, pokud ovšem nešlo o vztah k německým částem českého státu a o vztahy mezinárodní, kde vládnoucí řečí zůstávala vedle němčiny latina. Po té stránce je ukazatelem poměrů známý formulář zvaný Kancelář krále Jiřího; tento sborník pořídil k podpoře obranné propagandy Řehoře z Heimburka nepochybně zderazský probošt Pavel, člen Jiřího kanceláře. Vedle dokumentů již svým původem českých zde najdeme hojné překlady textů latinských, pořizované pro samého krále Jiřího.

Zčeštění úřední agendy i soukromé korespondence by vystoupilo patrněji, kdyby se bylo u nás zachovalo víc městských i panských archívů; avšak i archívní zbytky, především bohatý rožmberský archív v Třeboni, stačí k tomu, aby podaly příslušné doklady, a to jak rázu veřejného, tak soukromého. Čeština prokázala svou tvořivou schopnost stejně v oboru politickém i v epistolografii, jako v jiných odvětvích: plnila brzy všechny úkoly, které přebírala po latině. Zvláštní literární význam měla politická memoranda, a to zejména ta, která nabyla publicity a pronikla i do širších kruhů. Z literatury však nelze vyloučit ani písemnosti soukromé, neboť jsou příznačné pro dobovou charakteristiku, ať již jde o lidské povahy, nebo o formální kvality, o celkovou slovesnou kulturu, o charakter řeči nebo slohu.

VANĚK VALEČOVSKÝ Z KNĚŽMOSTA PROTI PANOVÁNÍ KNĚŽSKÉMU

Spisek královského podkomořího Vaňka Valečovského z Kněžmosta († 1472), poslaný někdy počátkem r. 1457 patrně královské radě, omezoval se na pole cír-

kevní; byl prudkým útokem na světskou panovačnost utrakvistického kněžstva. Je tím zajímavější, že jeho autor sám byl utrakvista. Spisek ukazuje, jak utrakvistická šlechta pociťovala politický vliv kněží jako újmu na svých právech. Vaňkovy osobní podněty, silnější než zřetel k účinkům útoku zasahujícího sám základ utrakvistické církve, vedly v jeho spisku k zevšeobecnění, které nezanechávalo na utrakvistickém kněžstvu ani trochu světla.

I

Nejprvé všech dobrých lidí pro pána boha prosím, ač bych co tu neopatrně napsal nebo pověděl, abyšte mi ráčili odpustiti a připsati to radše neopatrnosti nežli mé zlé vůli. Neb těchto věcí nepíši toliko sám pro se, ale proto nejprvé, abych králově milosti, pánu mému, právě a věrně učinil a zachoval se vedlé mého slibu. Druhé, že se vystříhám mnohými příhodami minulými, kterak kněží někteří neprávě, nevěrně a zrádně sou učinili v této zemi i jinde, a boje se téhož, aby pod mým ouřadem toho nebo i horšího proti pánu mému a králi neučinili a nezbouřili země. Třetí, abych aspoň lidem některým oči rozumu otevřel, aby proto porozuměli jim, kterací jsou byli dříve než nyní, co jednají a oč nejvíce stojí a co sou dříve na jiných hyzdili, tupili, traktáty proti nim skládali a spisovali, vpadli sou sami v též a nebo v horší. Čtvrté, hledě k prvním běhom, kterak pod jménem zákona božího a pod pokrytou pokorou oni sou byli zbouřili lidi na kněžstvo a ouřad duchovní zkazivše, žádnému poddánu býti nechtěvše, než aby sami vládli, lid sobě a města podmanivše kvasili, hodovali, kurvili, smilnili a svá ustavení aby ustavovali, pokud se jim zdá, a starodávní rušili, kteráž se jim nelíbila, ješto skrze to mnoho mordův a kacířstva vyvstalo a ještě trvá mezi lidmi, jenžto pán bůh ví, kdy vyplaněno bude moci býti, a při tom sou se byli zasadili o čtyři artikule a ty lidem před očima opálajíce a na jiné kážíce je zhyzditi. Tak po vše časy tato leta měli sou se a to rozsívali s svými rotami, že jim žádný nic řéci nesměl. Pakli řekl, dal za to hrdlo aneb z města vyhnán byl, kde oni vládli. Důvod toho na mnohých, ješto polem jezdili s vozy, a druzí se zženili, a jiní, ač sou snad polem nejezdili a nekurvili sami a nezženili se zjevně, ale doma v městech držali jim chřbet a dymači kuli i bouřili a ještě dýmají i bouří i podnes chtíce, aby kováno bylo. A lidé, kteří by měli býti jako kováří, ti jim rozumějíce nechtí po jich dýmaní již kovati, neb je nyní i prvé již dobře znají a čím dále vždy lépe. A protož sobě ti kněží dymačové, kurevníci a buřičové, ožralci velmi stýskají a hněvají se, když lidí tak hotových k své vůli nemají, jakož sou prvé měli. Neb porozuměj tomu každý, co jest v nich bylo většího, zákon-li boží čili jich přezlá vůle neb jich panování i vládnutí nad lidem. A zasadivše se, aby zjevní hříchové smrtedlní stavováni byli, mordovali sou, pálili, hubili, lidi od statkův vyháněli. Zdali sou to nebyli zjevní a smrtedlní hříchové?

A toho všeho kněží původ byli a pomáhali. Tak-li jest jim pán Kristus rozkázal, jakož píše o tom sv. Marek v 6. kap. a Lukáš v 9. a Mat. v 10.? Když je byl rozeslal, řekl, aby nebrali s sebou na cestu mošny ani holi ani peněz, ale řekl jim: „Kdežť vás koli nepřijmou anebo slyšeti nebudou, vyjdouce odtud, vybíte prach z noh vašich na svědectví jim." A dále kázal jim, aby nemocné uzdravovali a mrtvé křísili. A tito pak se připravili na cestu s vozy k bojování a s samostříly, s cepy, s puškami a s jinými přípravami bojovnými a vojenskými. A kdež jich nepřijali, tu z pušek, z prakův bili a dobývali, a dobudouce, ne byť prach z svých noh vybili aneb nemocné uzdravovali, ale spálili sou města a lidi zdravé nebožátka zmordovali. A vtrhnouce do cizích zemí nic sou toho nehleděli, aby lidi naučili zákonu božímu, než aby jim pobrali, zbili, zloupili, zšacovali je, a kdež šacuňkův nedali, tu zbili, zloupili, pobrali, spálili, co nejvíce mohli, a to sou zjevně a zhruba vedli. Potud o táborských.

4 *královĕ milosti:* Ladislavu Pohrobkovi; *právĕ* podle práva, správně – 5 *vedlé* podle – 5n. *druhé... třetí... čtvrté* za druhé, za třetí, za čtvrté; *se vysíříhám* jsem varován – 7 *pod mým ouřadem* za mého úřadování; Valečovský byl královským podkomořím, tj. nejvyšším úředníkem nad královskými městy – 11 *sou hyzdili* haněli; *v též* v totéž – 12 *hledě k prvním běhom* přihlížeje k dřívějším událostem – 13 *pokrytou* pokryteckou – 15-16 *ustavení aby ustavovali* ustanovení, řády aby ustanovovali – 18 *vyplaněno* vyhubeno, zneškodněno – 19 *opálajíce* přebírajíce, přetřásajíce; *na jiné kážíce je zhyzditi* jiné (články) přikazujíce potupit – 20 *měli sou se* chovali se, jednali; *s svými rotami* se svými sektami – 22 *důvod* důkaz; *polem jezdili* válčili, bojovali – 23 *se zženili* oženili se – 24 *zjevně* veřejně; *držali jim chřbet* pomáhali jim, podporovali je; *dymači* podněcovatelé, popichovači – 26 *po jich dýmaní* podle jejich foukání (tj. podněcování) – 32 *aby zjevní hříchové smrtedlní stavováni byli:* narážka na obsah čtvrtého z Pražských artikulů; *stavováni* zamezováni – 38 *vybíte prach z noh vašich* setřepte, oklepejte prach z nohou (na znamení, že s nimi už nechcete mít nic společného) – 40 *s puškami* s děly – 45 *aby zšacovali je* aby jim předepsali výkupné; *šacuňkův* výkupného

II

Item aby kněží světsky nepanovali.

Když jest arcibiskup aneb který koli kněz, ješto sou druzí bývali úředníci v království a tak sou silně a vojensky jezdívali, konšely v městech královských sadili aneb listy vydávali, aby tak vedlé vůle jich byli sazeni, aby jimi vládli. Neb lidi královské ven honili, vězeli, šacovali aneb do rad chodili, jako sou tato leta kněží náši činili a ještě všemi obyčeji i mocí usilují, aby k témuž přijíti mohli. A takoví kněží mnozí špatní, lotrovští, opilí, kurevníci, neumělí, v šerých kuklicech sprostných s cípy krátkými, klobouky černými velikými i jinak zlí, z chudého řádu pošedše, nadutí, hrdí, a ješto lidé nevědí, odkud jsou ani koho otce mají, a ony zkazili i z ouřadův vytiskli, tuto jim vinu před lidmi položivše, aby světsky ne-

panovali a nesvatokupčili. Podlé toho mnoho lidí jiných světských o hrdlo, o statky jsou zavedli a připravili a skrze to velmi království toto jsou zavedli a zavrhli, tím že jest pak císař Zigmund jinak lidí ukrotiti nemoha, 15 i musil jim korunu svou, města, arcibiskupství, klášterství, špitálství, jeptišství zapisovati, ješto dodnes tomu království i králi našemu jest to velmi k velikému zlému a bůh milý ví, k kterému to konci na dléch přijde; a to zlé všecko napřed učinili sou. Pak opět jiní kněží po nich z bíla černí – neb zespod požívají košilí čistých kmentových bílených, svrchu sukna černého, 20 neb jinak dobrého – a ti, ač nehoní po té stůpě jako první hrubci šeří, neb by je v tom lidé brzo poznali a liknovali se jich a vystříhali po prvních, ale honí jinou stopou otce svého ďábla, ješto je pokrytství a chytrosti naučil, jsa tisíce řemesl mistr, a s kuklami, s cípy dlouhými a s širokými a s hrdly nesytými, s váčky zahrdlitými, majíce své náhončí, aby jim do měchu na- 25 háněli a zase aby z jich váčkův nic nevrátili žádnému. Lidi nebožátka a vdovy, sirotky chytře připravujíce a poručenství lidská lstivě a vymyšleně naříkajíce. Neb jestli sám kněz poručníkem nebude, ale tak jde s nemocným neb s babou vůkol, žeť ji vždy na to zvede, ať by poručníka učinila, kohož on káže, a tomu poručníku dále rozkáže, aby to tak činil o tom statku 30 s knězovou radou. A potom ten toho požive s jedné strany a kněz s druhé, spolu se smluvíce, a duše bude na boží milosti. Jakož sou někteří dřevním kněžím měli za zlé, když sou je kam zvali, aby službu zádušní učinili a potom dadouce jim jísti a píti dali jim po groši, i pravíce, že sou druzí hráli v kostky, a kteříž prohráli, říkali sou: toť již ta duše v řiti! A jestli to 35 tak bylo, toho já nechválím, ale ještě mi se to zdá menší zlé, nežli tito nyní činí, neb oni najedouce se a napijíce se vzali sou po groši a statek aspoň dětem a přátelom zůstal, ale tito zdělajíce poručníky, kohož se jim zdá, sami statek hotový vezmou i klénoty poberou a dětem nebo přátelom dadí, co chtí, nebo nic, a což svršků nemohou sami pro pokřik lidský k úžitku 40 přivésti, to tepruv na děti a na přátely odloží, aby již tím dluhy otcovské spravovali. A také časem svým na svých kázaních připomínajíce toho mrtvého, kterak jest byl člověk dobrý, moudrý, bohabojící, toto a toto jest této obci dobrého učinil, ješto máte čeho želeti, neb se takový člověk moudrý a tak hodný nebrzo vydaří. Pak přes to, jestli jest se v čem ob- 45 meškal, poprostež zaň pána boha a vy, páni poručníci, kdo jste a jeho statek máte, pomněte na chudé a nenechávejte nic na jeho duši. Pakli byšte jinak učinili, jáť bych o to musil mluviti a druhé snad i ohlásiti, neb vím, co mi jest na smrtedlné posteli pravil, prose mne, abych toho na duši jeho nenechal, by pak jinak ti chtěli učiniti, komu jest co svěřil. Potom žena 50 toho mrtvého, nebožička sprostná, majíci za to, že on na ni míní a bojéci se, aby jí neprohlásil, přijde k tomu knězi na zpověd: „Milý kněže, hnuls mnou velmi, mám tam ještě čtyři sta zlatých, ještoť o nich žádný neví, a chciť s nimi ráda učiniti, jakž Tvá milost rozkáže, pakť bychť já měla

rozdávati takově komu, Váše milost ty chudé lépe zná, kteříť se pána boha
55 bojí, nežli já, rozdělte vy je sámi, doniž se vám zdá, aneb je pro potřebu
potomní zachovejte některému dobrému člověku ku pomoci." A kněz dí:
„Máš-li toho co více?" „Nic, milý kněže, než tam jest nětco stříbra klénot-
ního a koflíkové čtyří stříbrní pozlatcení a pás některý." A kněz dí: „Ví-li
o tom kdo jiný než ty a já?" A ona dí: „Neví, milý kněže." „Nu, kdyžs
60 mi pak pravdu pověděla, ač kolivěk svěřeno máš, neříkej o tom žádnému
nic, přinesiž to tajně tuto aneb tamto a jáť chci na tě zpomenouti pro tvou
věrnost, neb také vím, že jest na tě byl laskav manžel a věřilť jest mnoho."
Potom ona nebožička mnějíci, že jest z upřímnosti, jde i přinese jemu ty
klénoty tam, kam on kázal, a on tu s ní maje takové svobodné rozmlouva-
65 ní, že druhou ihned o čest připraví a ji poruší a dá jí, co mu se bude zdáti,
a sobě ostatek zůstaví.

1 *Item aby kněží světsky nepanovali* a dále aby kněží neměli světskou moc; citován třetí Pražský artikul – 2 *ješto... druzí* z nichž... jiní (někteří) – 3 *vojensky jezdívali* účastnili se vojenských tažení – 4 *sadili* dosazovali – 5 *lidi královské... vězeli* královské poddané věznili; *do rad* do schůzí městských rad – 8 *neuměli* nevzdělaní; *v šerých kuklicech sprostných* v prostých režných kutnách – 9 *z chudého řádu pošedše* ač vyšli z chudého prostředí (žebravých řádů) – 10 *a ony zkazili* ale ony zkazili (tj. dobré kněze) – 13 *jsou zavedli* podvodně připravili – 15 *arcibiskupství, klášterství, špitálství, jeptišství zapisovati* připisovati statky a důchody arcibiskupství, klášterů, špitálů (tj. starobinců) i ženských klášterních ústavů – 17 *na dléch* za čas, časem – 18 *napřed* dříve; *jiní kněží:* tj. kněží Rokycanovi – 19 *požívají* užívají, nosí; *kmentových* z jemného plátna – 20 *po té stůpě* po téže stopě, stejně; *hrubci šeří:* označení podle hrubých kuten – 21 *by liknovali se* vyhýbali by se, stranili by se; *po prvních* jako prvních (kněží) – 24 *nesytými* nenasytnými; *s váčky zahrdlitými* s měšci, které mají úzké hrdlo (aby z nich neubývalo) – 25 *zase* zpět – 26 *poručenství... vymyšleně naříkajíce* na odkazy... důmyslně si činíce nárok – 27 *poručníkem* správcem odkázaného majetku – 27-28 *jde... vůkol* jedná, zachází s oklikami; *zvede* přivede, zavede – 30 *požive* užije – 31 *na boží milosti* na pravdě boží, mrtvá; *dřevním* dřívějším – 37 *přátelom* příbuzným – 39-40 *k úžitku přivésti* zužitkovati; *odloží* složí, uloží – 43 *ješto* (absol.) proto – 44 *jest se v čem obmeškal* něco zanedbal – 49 *by* kdyby – 50 *nebožička sprostná* ubožačka prostá – 51 *aby jí neprohlásil* aby ji neprozradil – 54 *takově komu* tak někomu – 55 *doniž* pokud, jak – 57 *stříbra klénotního* stříbrných šperků, ozdob – 60 *svěřeno* dáno do opatrování, odkázáno – 65 *druhou* některou

III

A těm věcem všem svrchu psaným já, ač koli jim nerozuměje, proto
v tom je dobře znaje i u vinách je již maje velmi velikých, postavil sem se
a zasadil proti takovým kněžím modlářským a svévolným s boží pomocí
pro královu milost, pána mého, také pro pána správci a pro tuto zemi i pro
5 svou čest, abych jim toho nedopustil. Pakli by co bylo proti králově milosti,
pánu správci a této zemi, v tom opraviti chci, jakž Váše milost rozkáže,

buď řečí, statkem nebo hrdlem, za to prose Vaší milosti, abyšte v paměti ráčili míti, jestližeť co napotom skrze ně zlého přijde králi Jeho milosti, pánu správci a této zemi, že již tím déle vinen býti nemíním. A také žádám
10 toho, co na ně provedu slušně a řádně, ať utrpí, jako na to bude slušeti, aneb opraví, jakož Váše milost rozkáže, a potom ať se toho ani jiného podobného k tomu nedopouštějí. Pakli by se dopustili, aby jim tyto věci všecky novy byly. A chtějí-liť, abych jich s pokojem nechal, nechť zaručí rukojměmi hodnými, poněvádž praví, že ještě v Čechách dosti přátel mají,
15 pod 20 tisíci kop grošův, ať za mého ouřadu nic nekáží a nejednají zlého proti králi Jeho milosti, pánu správci a této zemi. A já chci také zaručiti pány, rytíři i zemany i jinými dobrými a hodnými lidmi pod tolikýmž neb větším základem, žeť jim nebudu překážeti skutkem ani řečí, a tak tím obyčejem bude moci mezi námi mír býti.

20 Nechať káží, co je milý pán bůh naučil, ku pokoji. Pakli by kdo řekl, že bych já snad z nelíbosti tyto věci spisoval aneb že bych již chtěl ustoupiti těla a krve Kristovy boží pod obojí způsobou, aby to bylo všecko každému vyňáto i z srdce i z oust, a pravím to pod mým svědomím, žeť tak není, než prostě pro svrchu psané příčiny. A což se dotýká přijímaní těla a krve boží,
25 v tom sem zrostl i vychován, a že sem tak věřil i vyznával všemohoucího boha a člověka pravého a žeť jest to pravá pravda, což jest ráčil pověděti, a o to sem mnoho nesnází měl a trpěl vedlé strany naší, jenžto mnoho dobrých lidí tajno není. Než poněvádž se jest zdálo Rokycánovi málo, jistoty a pevnosti o té pravdě na čtení pána Krista míti a přestati, i potvrdil
30 sobě toho výše nad čtení Kristovo kompaktáty a těmi kompaktáty se i jiné zavázal ku pokoji a ku poslušenství, také k zachování i srovnání jich všech řádův kostelních kostela římského, k kterémuž já také svolil sem, držeti míně i vedlé těch kompaktát zůstati, jiné všecky všetečnosti při tom tomu škodlivé pomítaje. A jestliže on nechce svým slibom dosti učiniti, ale já
35 bohdá míním to držeti, ač sem i nesvoloval, by pak měl na věky arcibiskupem nebyti. Pakli dí kdo: „Proč pak oněch kněží druhé strany nedotýčeš?“ K tomu takto odpovídám: Poněvádž jest jich Rokycána o to nenaříkal, ale učinil s nimi ta kompaktáta, zavázav k nim všecku náši stránu. Nevím s nimi oč mluviti, než zachovati je chci v tom s jich strany i sám se u sebe
40 vedlé týchž kompaktát. A druhé proto jich nedotýkám takově, neb mi v můj ouřad nikdý nesahali, jako mi Rokycána i s svými kněžími sahá. Mnozí, ješto z nich nejsou svěceni, než v Čechách od kněží pochybných, a to jest dosti k modlářství, a ti tím chtí zbouřiti tuto zemi i města proti králi Jeho milosti, také proti správci i mému ouřadu. A jsou-li kteří z nich
45 zlí, t. z římských kněží, ale mají nad sebou větší, kteří je z toho kárati mají, ale Rokycána sebe ani jiných svých kněží i nekněží nedá žádnému kárati ani komu chtí poddáni býti, ale chtěli by všem vůbec rozkazovati a jim aby žádný nerozkazoval etc.

4 *pro pána správci:* pro Jiřího z Poděbrad – 6 *Váše milost:* míní se asi královská rada, jíž Valečovský podal svůj spis – 10 *provedu* prokáži; *utrpí* jsou potrestáni, odpykají – 13 *novy:* tj. neomluveny, nesmlčeny – 17 *dobrými a hodnými* urozenými a důvěryhodnými – 18 *pod základem* se zárukou

21 *ustoupiti* vzdáti se – 23 *pod mým svědomím* na své svědomí – 25 *sem zrostl* (m. *vzrostl*) vyrostl jsem – 27 *vedlé* při, s – 29 *na čtení* na evangeliu – 29-30 *potvrdil sobě toho výše* zajistil si to navíc – 32 *kostela* církve – 34 *pomítaje* zamítaje, zavrhuje – 35 *ač sem i nesvoloval* přestože jsem nepovoloval – 36 *druhé strany:* tj. katolické – 37 *jest o to nenaříkal* v té věci neobviňoval – 42 *mnozí:* tj. z utrakvistických kněží – 45 *větší* nadřízené, představené

HILARIUS LITOMĚŘICKÝ
LIST KRÁLI JIŘÍMU

Tento spisek má na rozdíl od memoranda Vaňka Valečovského vyhraněnější politický ráz. Byl složen po papežském zrušení kompaktát (31. března 1462), ale jistě ještě před srpnovým sněmem, který zjednal jasno o neochvějném utrakvistickém stanovisku krále Jiřího. Spisek byl králi podán současně s návrhy papežského zástupce Fantina de Valle (jsou někdy z druhé poloviny června 1462); proti Fantinovu pyšně vyzývavému tónu zaznívá však u Hilaria český akcent, zejména v řečnickém apostrofování české přírody a ctností obyvatelstva.

I

Najjasnější králi a pane, pane muoj najmilostivější! Vaší královské milosti něco, co jest mi na srdci, zatajiti nemohu, poněvadž druhdy slyšenie a roznímanie tak hojného, jako věc záleží, pro příčiny nemohu mieti. Nebť jsem k tomu povinovat i pro muoj úřad ot otce svatého poručený i lítost přirozená vlasti k tomu mě přinucuje.

Nebeský pán nesmrtedlný tuto zemi slavnú mnohými a velikými věcmi obdařil jest i přirozením i štěstím. Neb žádáš-li hojnosti chlebu, vína a vody, v Čechách najdeš, kocháš-li se v zdravém povětří, vidíš, jak jasnú tváří na naše hory doly hledí, nebo sladké a čisté vody ne potvory ale ryby rybářóm rodie. Země horami i doly rozdělená, hájem a dřevem plodným i lidským vtipem i přirozením se odievá a rozličnú zvěř v sobě má. Mlčím o koviech všelikterakých – nech mistryně všech věcí, zběhlost, mluví. Takové jest uměnie v vychování dobytka všelikého, že by přítel kniehy duostojných otcuov Abraháma i jiných na východě mněl by, že by tento lid od těch velikých otcuov pošel. Miesto malé, ale hojné má mnoho a silných přebyvatelóv, jichžto boje a skutky bych měl praviti, pomine den a kraší řečí to vypravovati málo platno jest. Nedostane mi se řeči, obrátím-li se na přátelstva, rody, domy urozené, sečtu-li rytieřstvo i prostý a obecný lid. Vy ste mi toho svědkové, že páni naši kniežatóm okolním, zemené pánóm

20 jiných národuov témeř se přirovnávají. Pak chceš-li voděného jezdce, jak kopím svým točí jako Ajax směle proti šiku, opatřiti, přizřiž tu, když se potkají; uzříš, jakť vlípají v voděnie nepřátelské mužové naši směle. Učený onenno Virgilius krásnú řečí vypsal římské skutky. Ó, by byl jeho kto přivedl do našich krajin, byl by nemohl pera nasytiti písmem a skutky.
25 Žádal onenno přišed ot studnic bohyň viděti Platona? Když v našich krajích jednota a svornost byla a panovali lidi, byl by viděl legii učených a jednak z světa vybraných doktoruov a mistruov netoliko Praze, ale všemu světu svietících. Ó bolest a neštěstie, že květ ten takovým mrazem zaražen nemohl vykviesti k ovoci věčnému!

3 *roznímanie* rozbírání, probírání; *věc záleží* je nutné, potřebné – 4 *pro muoj úřad:* Hilarius byl od r. 1462 administrátorem konzistoře podjednou

7 *přirozením* od původu, od přírody – 10 *dřevem* stromy – 11 *vtipem* důvtipem, důmyslem – 12 *zběhlost* zkušenost – 14 *mněl by* domníval by se – 15 *by pošel* že pochází; *přebyvatelóv* obyvatel – 16 *bych měl praviti* kdybych měl vyprávěti; *kraší* sebekrásnější – 17 *na přátelstva* na příbuzenské vztahy – 19 *zemené pánóm:* tj. nižší šlechta vyšší šlechtě – 20 *voděného* ozbrojeného – 21 *jako Ajax:* narážka na hrdinu řeckých pověstí o trojské válce, proslulého obratností v zacházení s oštěpem; *opatřiti* spatřiti – 22 *se potkají* utkají se; *vlípají v voděnie nepřátelské* pronikají, zakusují se do nepřátelské zbroje, do ozbrojených nepřátel – 23 *Virgilius:* narážka na římského básníka P. Vergilia Marona (70-19 př. n. l.) a jeho epos Aeneis – 25 *onenno* tamten (tj. Vergilius); *Platona:* jednoho z nejslavnějších řeckých filosofů (427-347 př. n. l.)

II

Máš, ó králi milostivý, dvě straně v svém království: jedna věrných křesťanuov pod svatým poslušenstvím, ot niežto čest královstvie a všeho hodného očekáváme. Došel jsi, páni naši a jiné zemanstvo tě za krále jmenovali, biskupové naši korunu na tě vstavili, ty ot otce svatého králem i jme-
5 nován jsi i jmien; ciesař tobě dal regalia, markrabstvie i vévodstvie tobě poddal jest, potom veliké množstvie kniežat a pánuov říských vší ctí a poctivostí královskú se tobě klanějí. Všecko toto i jiné od církve svaté máš proto, že v tobě samém všech jest položeno očekovánie všeho dobrého.

Máš jinú stránku Čechuov, z kteříchto někteří pod kompaktáty, někteří
10 pak, snad starší, jménem zákona ot jednoty se vytrhše, i držie přijímanie posvátné pod obojí zpósobú a cos pod tiem jiného. Ot těch ač koli jsi jmenován král i jmien, však té cti, která jasnosti Tvé i potomnosti královské, v tom trvajíce ani dáti, ani zachovati mohú; pakli se obrátie, i dáti i zachovati moci budú.

15 Ale otpust sluze svému, královské dóstojenstvie, neb pod přísahú povinen jsem podlé svedomie Tvé jasnosti pověděti! Co jest mi v srdci, poviem. Oni, jenž bohdá budú navedeni, neb Čechové jsú, snad řkú: „Naj-

jasnější králi, všaks z mladosti v té pravdě vychován. Tys knieže viery, kolikrát koli zasadil jsi se pro obranu kalicha, tolikrát jsi získal. Tobě
20 samému pán buoh královstvie dal, aby té pravdy hájel. Hlediž, pokudž jie budeš hájeti, štěstie budeš jmieti; jestliže jedinú pro marnost světskú zanetbáš, zahyneš!"

Co pak pravie, že mnoho jest k zákonu božiemu příchylno, co o kostele řecském otřezaném a o některém jiném a kterak již pravda božie počíná se
25 zjevovati na světě a jiné věci tobě rozprávějí, ty, najmilostivější králi, i vieš i slýcháš. Ale tvá taková jest múdrost a opatrnost, že jestliže štěstie v království chceš mieti, ne za radu, ale za nekonečnost a nestálost to přijmeš. Neb, ač koli v tom běhu narozen i zchován jsi, však buoh nesmrtedlný tebe, jenž jsi byl takový, zachoval, aby ne skrze jiného, ale skrze tě to, co na tobě
30 bylo, také na jiných opraveno bylo. Neb jaká by čest byla Čechóm, aby skrze jiného těch věcí neznámého napraveni byli? Pak co koli cti máš, všeckoť jest ot kostela přišlo, a ne ot toho, jakož oni pravie pravdú. Nechť povědie, coť cti přišlo pro tě ot té strany, zdali panstvie? Však to máš ot starodávného tvého rodu, kterýž se prvé, než tito byli, rozmože jako jiní
35 rodové a poslušenstvie svaté církve vždy byl zachoval. Zdali gubernátorstvie? Na tos byl volen, ale skrze krále Ladislava stvrzen a stvrzenie věčí moci má než moc daná volením. Pakliť pravie, že královstvie? Již jsem o tom nahoře pověděl, že Tvá jasnost to mocí otce svatého i vzel i potvrzen jest. Což, milostivý králi, mohú tobě viece dáti, tak v tom rozdielu
40 stojiece, právem nech povedie. Ale nepovědie, co naši ctí tebe velikú očekovají, jakož pak Tvá jasnost od Fantina, svého prokurátora, široce slyšala. Neboj se, jakož pravie, že zahyneš, otstúpíš-li. Nic bohdá, ale ještě proti nepřátelóm božím a církve neposlušným tvú múdrostí a mocí povstaneš a ty, jenž tobě jiná radili, tvú opatrností bez meče, ale milostí královskú
45 jmeš. Nedaj, milý králi, cti tvé jinému a let svých ukrutnému, aby snad cizozemci nenaplnili se mocí tvých a práce tvá přišla do jiného domu a želel by toho naposledy, kdyby dokonal tělem i masem tvým; tak die prorok.

1 *dvě straně* (duál) dvě strany – 1-2 *věrných křesťanuov pod svatým poslušenstvím:* tj. katolíků poslušných Říma – 3 *došel jsi* dosáhl jsi, uspěl jsi – 4 *korunu na tě vstavili* korunovali tě (srov. R. Urbánek, České dějiny III, 3, s. 360) – 5 *jmien* považován; *regalia:* odznaky panovnické moci (korouhve korunních zemí), symbolicky propůjčované při udělování léna

9 *z kteříchto* z nichžto; *někteří:* rozumějí se tu různé jiné odchylky utrakvistické církve – 12 *která jasnosti Tvé i potomnosti královské* která přísluší tobě i budoucímu královskému rodu – 13 *ani... mohú* ani... nemohou – 17 *navedeni* uvedeni na správnou cestu – 20 *aby hájel* abys hájil – 21 *jedinú* jen jednou

23 *pravie:* tj. kališníci – 23-24 *o kostele řecském otřezaném* o řecké církvi, oddělené od Říma (s níž čeští utrakvisté navázali styky) a zachovávající přijímání podobojí – 27 *za nekonečnost a nestálost* za neuzavřené a nejisté (provizorní) – 28 *v tom běhu* v tom způsobu (tj. přijímání podobojí); *zchován* (m. *vzchován*) vychován – 32 *ot*

kostela od římské církve; *pravie pravdú* prohlašují za pravdu – 34 *rozmože* (aorist) rozmohl – 35 *gubernátorstvie* správcovství – 39 *v tom rozdielu* v té odlišnosti – 40 *ctí tebe velikú* s velkými poctami tobě – 41 *od Fantina:* od legáta Fantina de Valle – 44 *tvú opatrností bez meče...:* i z české strany se tu ozývá domněnka, která zkreslovala již po léta u papeže Pia II. pojetí české otázky, jako by stačila pouhá vůle Jiřího, aby se utrakvisté podrobili Římu – 46 *aby nenaplnili se mocí tvých* aby se nenasytili tvou mocí – 47 *by... kdyby* bys... kdybys; *die prorok:* srov. Přísl. 5,9-10

III

Dále máš České královstvie v časném pokoji sobě poddané, poněvadž tě král nebeský ráčil míti krále a rozbroje tvú múdrostí staviti a pokoj lidu dáti jest ráčil. Nemysl sobě jinak, žeť i múdrost i opatrnost tobě dá, kteráž se v jednotě dává, aby lid ten navedl. Však vieš, ó králi, že již máš větší
5 stranu lidu tvého bez práce, jenž jest pod poslušenstvím svatého římského kostela, jenž tobě i radú i pomocí vždy přístáti bude. Ostatek snadně k jednotě přivedeš, budeš-li ráčiti. Neb všickni, abych tak řekl, i páni i města tvého přikázanie a rozkázanie v tom čekají; rciž, a staneť se, rozkaž, a napravieť se! Jinak, jestliže se k jiné straně obrátíš, jehožto pak na králi
10 nikoli neslušé, máš tu nějakú stránku, kteráž nedrží podlé řádu cierkve svaté; budeš-li jie obhajevati, musíš naši stranu k sobě v tom přivésti, kterážto nižádným obyčejem k tomu nepřivolí, radějíť poběhne do cizích zemí, jako dřieve, pro vieru. Ale onino druhé strany, kam by ušli, nevědie. Neb ten obyčej přijímanie v samém tvém království a markrabství jest,
15 a to ne všudy; pójdú-liť do jiných zemí, jedno ze dvého musie učiniti: nebo aby se tajili, jaké jsú viery, aneb chtie-li jak živi býti, musieť se s lidem tiem srovnati. Do Řek nepójdú, nebť jest ta již pohřiechu pod Turkem; v Rusech aneb jinde tak jest rozdielný obyčej, že také v tom by se spolu nesrovnali. A bych pak dlúho mluvil! Budiž to, aby pro ztracenie statkuov aneb pro
20 hruozu, jehož bože nedaj, někteří svolili k obojiemu přijímaní již proti zápovědi cierkve svaté, Slezáci a jiní tvoji poddaní toho neučiní, cizozemci budú se tvého lidu varovati a mnoho zlého z toho přijde, jakož dole pravím.

Jinú věc poviem! Nejjasnější králi, nerač tesknosti mieti k mé řeči, nebť já povinnost svú činím a Tvá velebnost ot sluhy svého, nemá-li zlata,
25 ale kóže, jenž by tvé zlato přikryly, přijme. Večné paměti hodný rod Přemyslavuov, z něhožto kniežata, vévody, králové i ciesařové pošli jsú, již dnes v pohlaví muském sšel jest. Ty sám první a jediný z Čech mezi toliko tisíci nalezen jsi, jenž by jiný rod královský založil, štiepil a ustanovil. Chceš-li, milý králi, aby nediem na dlúhé časy, ale věčně tvuoj rod královský
30 z tebe pocházel, následujž viery, náboženstvie, celosti, poslušenstvie svaté stolice apoštolské podlé předkuov tvých, neb jinú cestú choditi bezpečně a slušně nebudeš moci, ani také v počtu královském a kniežecém položen

budeš, jestliže jich v tom, co se dotkne svatého poslušenství a jednoty, u vieře následovati nebudeš. Ale první budeš, po němžto jiný že by druhý
35 nebude, neb kterýť po tobě bude, podlé poslušenstvie bude, a jestliže z tvého kmenu bude, ale jako ty nebude, neb pod poslušenstvím bude. To diem, ne by Tvá milost tak nebyl, než kdyby se na druhú stranu, jehož bože nedaj, obrátil.

Poviem ještě nynie pánu mému, nětco tajnosti se dotýkaje. Viz, prosím
40 pokorně, aby královstvie přivedl k poslušenství, aby buoh, dárce královstvie, život manželky tvé tobě nejmilejšie a panie našé otevřel. Otevřeť, s doufáním, bohdá, pravím, učiníš-li v pravdě, neučiníš-li, neučiníť. Viece jsem pověděl, než jsem měl, ale horlivost viery a má proti Tvé jasnosti povinnost nětco také z sebe, ale ne vzdáleného od pravdy připudí pověděti.
45 Protož, ó králi, to učiň a nový kmen královstvie Českého na věčná léta začatý upevni, aby z tebe pošli kniežata, králové i ciesařové a požehnal tobě pán buoh a semenu tvému po tobě, aby proti tobě nepovstali cizozemci, aniž byl nalezen nepřítel, jenž by tě a tvé budúcí k boji popudil, ale rod tvuoj požehnaný tě velebil a řiekal: „Najšťastnější ten Jiří, předek náš a otec,
50 velikú svú múdrostí a vtipností od pána boha jemu póčenú vkročiv v královstvie, jenž bylo v otcizení i jmieno i posazeno, v poslušenství navedl a vtělil cierkvi svaté, a co jiní velikými náklady a boji učiniti nemohli, ten bez boje to zjednal, pozóstavil nám, ženě a dětem svým po sobě, a z jeho požehnánie dobré věci na zemi béřeme.“ Páni zemští, jenž po tvých dnech
55 i našich budú, jakú radostí budú se chlubiti, řkúce, že z řádu našeho panského vyšlo kniežetstvie, královstvie i ciesařstvie. Veselá budú kniežata a králové, že takového krále zaslúžili jsú mieti v svém počtu, a netoliko krále, ale otce českého a patrona i dědice. To píši o dobrém, co má bohdá Vaší jasnosti přijíti, neb zlý Čech, ješto českého dobrého nehledí; a toto se
60 mi zdá tak dobré, že co kolivěk jiného Tvá jasnost bez poslušenstvie před se vezme, nic svatého, nic stálého nebude; protož to radím, píši jako bohdá věrný Tvé jasnosti a pravý Čech.

1 *v časném pokoji* v dočasném míru – 2 *staviti* zastaviti – 4 *aby navedl* abys uvedl zpět na správnou cestu; *větší stranu* většinu – 6 *kostela* církve; *přístáti bude* bude při tobě státi, bude pomáhat – 9 *k jiné straně:* tj. k utrakvistické – 10 *stránku* stranu, skupinu věřících – 11 *k sobě v tom přivésti* obrátit proti sobě – 12 *poběhne* odejde – 14 *v samém* v samojediném – 17 *se srovnati* se shodnouti – 19 *a bych pak dlúho mluvil* a co bych dlouho mluvil; *budiž to* i kdyby se stalo – 21 *Slezáci:* míněni především Vratislavští jako představitelé německého katolictví proti českému utrakvismu

23 *tesknosti mieti* stěžovati si, zlobiti se – 24 *nemá-li zlata...* smysl: spokojí se s tím, co mám – 25 *Přemyslavuov* Přemyslův – 27 *sšel jest* vymřel – 28 *by štiepil* štěpoval, pěstoval by – 30 *celosti* nedílnosti, jednoty (integritatem) – 32 *v počtu královském... položen budeš* budeš započítán mezi krále

39 *tajnosti* skrytých věcí – 41 *aby život manželky... otevřel:* tj. aby porodila dě-

dice trůnu; Jiříkovy děti se narodily v době, kdy ještě nebyl králem, a nebyly tedy podle tehdejšího měřítka královského původu – 44 *připudí* nutí

50 *póčenú* propůjčenou – 51 *i jmieno i posazeno* i považováno i položeno – 55 *z řádu* ze stavu – 57 *v svém počtu* ve své řadě

IV

Ale abych konec učinil a tobě, pánu mému najmilostivějšímu, věrně, jakož mám, radil, co v srdci mám, zatajiti nemám. Pak při Tvé jasnosti jest přijieti, otvrci neb něco vybrati.

Mněť by se zdálo, aby Tvá jasnost znamenala počátek tohoto neposlu-
5 šenstvie, a otděleně neb rovně týmž obyčejem k svornosti a poslušenství přijdeme, poněvadž týž kořen bývá věcí otporných; protož jako tato dvojice počela se jest najprv skrze kněžie, jenž jsú otstúpili ot poslušenství svých prelátuov, kázal každý, co chtěl, múdří a učení hnáni byli preč, lid musil jich poslúchati nebo vyhnáno býti ot statkuov i snad zahubeno, tak by mně
10 otporné bylo, aby výsost Tvá královská jednu hlavu měla v arcibiskupství pražském, nebo jest neslýchaná věc, aby dvě byly hlavě v jednom těle, jako dva králové v jednom království. A pak ten jeden aby byl ot stolice římské požádán, jenž by všecko kněžstvo vzal v poslušenstvie a posláno bylo k otci svatému a cestu a obyčej slušnej, jenž by byl pójčen témuž legátu pro
15 některé uvedenie a napravenie. A již aby žádný nekázal, než na čem by bylo svoleno. Do země aby s tiem legátem ráčil dobyti múdrých a učených lidí. Lid obecný aby byl v plné svobodě viery a aby jeden každý, zvláště v Praze, mohl sobě kúpiti duom, dědiny, vinici, k řemeslóm aby byli všickni, zvláště mistrní a učení, připuštěni. Též i do učenie pražského aby byla svoboda pro-
20 volána. Aby žádný druhého nehaněl kdež koli a aby lid mohl bez překážky přijímati svátosti křesťanské svobodně a tak neb tak držeti, jakž by se jeho svědomí zdálo. A jasnost Tvá aby nevelebil kompaktátuov, neb i mistři, jenž jich chtie brániti, posmievají se jim, nébrž pravie, že jsú pójčena ot cierkve omylné, jako jsem to sám slyšal; jiní zachovatele jich chtěli hnáti
25 z Čech i z Moravy s kompaktáty. A tak múdrost Tvá rač to uskrovniti, aby žádný o ničemž se nehádal, a jasnost Tvá zbranij a obhajuj takového legáta, byli-li by kteří otporní aneb buřiči, aby měl moc je zkrotiti a tresktati bez přimocovánie všelikého. Tiemto a jinými věcmi v krátké chvíli porozumí jasnost Tvá, jakť se lid napraví, že bez meče a střely všickny v jednotu poslu-
30 šenstvie uvede. Neb bude-li Tvá výsost vždy státi, aby byla stvrzena kompaktáta, staneš o to, coť věčnú v sobě kyselost a nesnázi zavierá. Nebo, dokudžs ty živ, takť i stáli v pokoji, a snad těžce, ale po tvé smrti nemním, byť kto podobný k tobě kraloval, jenž by dvě věci a strany otporné v pokoji

držal zvláště, neb vždy oni stranu naši budú utiskovati a zase, jakož pak
35 naši ne u veliké jsú svobodě, i řemeslníci i kněží.

Toto, slavený králi, krátce rač ote mne milostivě přijieti. Že jsem něco neslušného psal, rač svú múdrostí a milostí to opraviti a nevážiti ve zlém. Položil jsem zlé i dobré, i cestu i radu, rač ve vše nahlédnúti. A jiné věci, kteréžto dal pán buoh a dá! A stuoj o poslušenstvie a buď upřímé mysli,
40 buohť bude s tebú a dáť múdrost k napravení. A jakož král David připravil všecky potřeby k chrámu synu svému Šalomonovi, tak ty synu svému, jehož porodíš v poslušenství, aby on po tobě a vnukové tvoji v království napraveném, upokojeném, nábožném, hojném, tučném a sladkém, i brž rozkošném a zdravém kralovati mohli. A tvá pamět živa buď mezi králi
45 jinými i nad jiné na věky. Amen.

4 *aby znamenala* aby měla na paměti – 5 *oddělené neb rovně* různými cestami nebo stejným způsobem – 6 *oporných* jsoucích v rozporu; *dvojice* rozdvojení – 8 *preč* pryč – 9 *vyhnáno býti... zahubeno* býti vyhnán... zahuben – 10 *jednu hlavu... v arcibiskupství pražském:* tj. místo tehdejších dvou administrátorů podobojí a podjednou; Hilarius samozřejmě předpokládal, že jedinou hlavou bude katolík – 16 *aby ráčil dobyti* abys ráčil získat – 18 *aby mohl sobě kúpiti duom:* městská rada to tehdy povolovala jen příslušníkům strany podobojí; *dědiny* pozemky, půdu (dědičnou) – 19 *mistrní a učení* dovední a vyučení; *do učenie pražského* na pražskou universitu – 21 *tak neb tak držeti:* tato proklamovaná volnost ve způsobu přijímání je sotva míněna vážně, protože je v rozporu se všemi předchozími výzvami podřídit se Římu – 23 *nébrž* ba dokonce – 24 *zachovatele jich* ty, kdo je zachovávají – 25 *uskrovniti* upravit (na menší míru) – 26 *zbranij* obraňuj – 28 *bez přimocovánie všelikého:* tj. bez násilí; jak je patrno z předchozího, redukoval Hilarius celý spor českého utrakvismu s Římem na otázky církevní disciplíny; i zde se domnívá, že pouhé církevní disciplinární tresty (bez použití výkonné moci) stačí k odstranění možného odporu – 30 *státi* trvati – 31 *staneš* zasadíš se; *zavierá* obsahuje – 34 *zvláště* vedle sebe, jednu vedle druhé; *a zase* a naopak

36 *že... něco* což – 40 *král David:* izraelský král (1013-973 př. n. l.); o přípravách na stavbu chrámu srov. 1 Par. 22,5-10 – 43 *i brž* nadto i

JOŠT Z ROŽMBERKA
LIST KRÁLOVNĚ JOHANĚ

Toto stručné memorandum, uchylující se místy k náznakové aforistické formě, podal královně Johaně vratislavský biskup Jošt spolu s jiným, adresovaným přímo králi, ke konci dubna 1465, kdy se už proti králi zdvíhal panský katolický odboj. Spiskem zaznívá důraz na celkový národní zájem i strach o českou budoucnost.

Tyto věci dávám napsány pro tyto příčiny:

Najprv, aby s rozmyslem slova postavená vždy zuostala v své formě. Druhé, aby mohla opáčena býti, kolikrát je kto chce čísti. Třetie, jest-li toho

všeho komu potřebie ukázati aneb některých kusuov z těchto, aby se to
5 mohlo státi. Čtvrté a poslednie, abych k buohu, svému svědomí a k vám své povinnosti učinil dosti.

Nestane-li to královstvie v jednotě obecné cierkve svaté a římské, tehda strach, že se na něm naplní čtenie, kteréžto die, že „každé královstvie v sobě rozdělené zahyne". A to by se pohřiechu naplnilo, kdybychom se toho
10 dopustili, abychom se v sobě rozděléc, neřku na dvé, ale na několikero, se smiešejíc sami se Čechové hubili a kazili; tomu by se cizozemci nasmieli a rádi by nás dorazili a zemi roztrhli. Jehož toho buoh uchovaj! A snad ani tak skuoro, ani na tom by se slehlo, jakož kto mní.

Nechť tomu, co chtie, dějí ti, kto řiekají: Ať páni svým houfem bez
15 rytieřstva a rytieřstvo bez pánuov se okáží, tu bude shledáno, kto viec mohú zemi poslúžiti, páni-li čili rytieřstvo! Já to pravím, že to dobře vieme, že viec zeman než pánuov, a viec měšťan než panoší a náviec sedlákuov. A protož, ktož chce nové rady dělati, nechť sobě dá nový svět stvořiti. Pakli to nemuož býti, zachováváme starodávnie řády neřiekajíc: Když máme
20 města a zemany jim odtrhnem, tehdy je podtrhnem. A co pod nimi zachováme svých, toť jest vše k našemu lepšiemu.

Skrze takovú ruoznici stalo by obcovánie Čechóm se všemi jinými křesťanskými zeměmi v svátostech přijímaní, v službě boží, v kupectví, v rytieřských jézdách po dobrodružství, po službách, v spřiezněních,
25 v soudech, v poselstvích i v jiných rozličných a mnohých věcech. Ač kolivěk pán buoh vším vládne, však dobré se jest vystřěhati příhodami jiných; neb takové věci na dléch sú na dobré nevycházely, ani což nesilného jest věčného. Aneb která jest památka Žižkova i všech jiných násilníkuov, než v hanbě a v zlořečenství a věčném zatracení, těch všech, kteříž jsú v smrtedl-
30 ném hřieše sešli?

Lépe jest zbožných a slušných cest hledati, než v také zmatky vstúpiti. Neb kto by začeli, buoh vie, dočekali-li by konce. A na to-li by na dléch přišlo, co oni chtie aneb nechtie, kto to vie? Neb stálost pravdy a neústupnost křivdy tvrdé boje mievají. Kdyžť křivda s nepravostí bojuje, tehda obé
35 neostojí; a k tomu duše a čest nenie prodajna. Tenť na to bude pomnieti, že pravdě nelze zahynúti.

Item kdy pánuov a kapitoly na ruce nemám, já sám málo zjednám; a puotad je mám, pokad na těch věcích stojím, kteréž jim k umenšení všeho dobrého nejsú. A tomu lidé lépe rozumějí, což vidie, než co slyšie.

40 Také snažnú a tuhú prosbu na se budete mieti, jestliže budete nám na čem chtieti ujieti, neb mnoho dobrých lidí svorně a stále bude prositi, aby se toho nedálo.

Mistra Václava nebude mi se hoditi s sebú pojieti, ani chci kterú příčinú býti, aby on přestal kázati, ale k tomu chci pomoci, aby se uskrovnil v těch
45 věcech, totížto v kázaní, což muož býti vedlé boha a řádu cérkve svaté

obecné. Neb snáz mi to přetrpěti, staň se což staň, než bych svého svědomie poškvrnil a dobré pověsti pohoršil nenabytedlně. A bych nevěděl, co viem, nemluvil bych toho. Neb nepochybuji, že jsú ještě z božieho daru lidé, ješto ani dary, ani strachy, ani hněvem, ani přísností, ani lahodami nedadie se
50 od toho odvésti ani v to podvésti oslavovánie, kteréž by bylo proti vieře křesťanské a řádu cierkve svaté obecné. Bože, ostřez, bych těm měl býti k příkladu zlému a k rozpáčení v dobrém.

Pokad zde apoštolé vládli, Petr na Starém a Pavel na Novém městech, a jakž proroci nastali Daniel a Samuel, kterak za obojích bylo a jest, to tajno
55 nenie.

Ó, slušieť na těch povahy pomysliti, na kterých rady člověk chce spoléhati a které chce za příušníky a za podpažníky mieti. Ach, všakť lidé vědie, ktoť mistruje u krále, na rathúze, v cechách, v krčmách, v domiech hostinných i v jiných, v klášteřiech, v kolejích i v školách. A zač se přimluvie, co se
60 jim odpovie? Nenie-li to pro dobrotu, ale pro strach, kto se na tom nehorší?

A ktož řiekají: Zdali kto z kniežat a z mistruov u pána Krista uvěřil, aneb uposlechl jeho svaté milosti? Ale obecní prostý lid, ten jest pána Krista následoval a veň uvěřil! Kto pak ze všech obecních lidí chtie doktory zdělati, lépe by učinili, by je vhod naučili, než přeučili. Jakož činí cierkev svatá
65 obecná, že učí lidi ty věci, kteréž jsú potřebné. A tak přeučení zuostanú s těmi, ktož jsú neuvěřili, a kto střiezlivě smyslé a nesmyslé viec, než potřebie, tiť budú přičteni k těm, kto jsú pána Krista následovali a veň uvěřili.

Buď jakž buď, však to vieme, že trápenie dává rozum, protivenstvie zkušuje lidí jako oheň zlata a trpělivost v protivenstvích s mučedlnictvím
70 přinášie věčné odpočinutie i život věčný.

2n. *najprv... druhé... třetie* atd. za prvé, za druhé, za třetí – 3 *opáčena* opakována – 4 *kusuov* článků – 7 *nestane-li* nezůstane-li – 8 *strach* je strach, jsou obavy; *čtenie* evangelium; cit. Mat. 12,25 – 11 *se smiešejíc* mísíce se; *by se nasmieli* nasmáli by se – 13 *skuoro* brzy; *ani na tom by se slehlo* ani na tom by nezůstalo – 17 *náviec* nejvíc – 20 *jim:* tj. městům; *podtrhnem* zničíme (záludně); *co pod nimi* kolik mezi nimi

22 *stalo by obcovánie* ustal by, přestal by styk – 23 *v svátostech přijímaní* (atrakce) v přijímání svátostí – 24 *po dobrodružství* za dobrodružstvím; *v spřiezněních* v příbuzenských vztazích – 26 *dobré se jest vystřéhati příhodami jiných* je dobré vzít si výstrahu z příhod jiných lidí – 27 *na dlích* na dlouho – 30 *jsú sešli* zemřeli – 35 *neostojí* neobstojí – 37 *item* dále; *kapitoly* kapituly; *na ruce* při sobě, za sebou – 38 *puotad... pokad* jen potud... pokud; *na těch věcích stojím* trvám na těch věcech; *k umenšení* na újmu

41 *ujieti* ubrati – 43 *mistra Václava:* míněn Václav Křižanovský († 1470), pražský kanovník, horlivý kazatel proti utrakvistům; *pojieti* vzíti – 45 *vedlé* podle – 47 *nenabytedlně* nenahraditelně, neodčinitelně – 49-50 *nedadie se... v to podvésti* nedají se k tomu přivésti – 52 *k rozpáčení* k rozpakování, k váhání – 53 *apoštolé vládli:* narážka na dobový vtip: „apoštolé" byli nazýváni purkmistři pražských měst před r. 1448 Petr z Kunvaldu a Pavel Dětřichovic, „proroky" jejich nástupci od r. 1448 Daniel z Tuchoraze a Samuel z Hrádku a z Valečova, horliví kališníci

57 *za příušníky a za podpažníky* za informátory a za podporovatele – 58 *mistruje* počíná si jako mistr, má vliv; *v domiech hostinných* v hostincích – 64 *vhod* v pravé míře – 66 *smyslé* myslí, uvažují

ANTONIO MARINI
RADA KRÁLI JIŘÍMU O ZLEPŠENÍ KUPECTVÍ V ČECHÁCH

Tento spisek, složený r. 1463 česky proslulým technickým podnikatelem a diplomatem Antoniem Marinim de Gratianopoli (z Grenoblu), představuje typ memoranda vyžádaného na určitý námět, jež však došlo pozornosti i mimo okruh královské rady. Marini vstoupil do služeb krále Jiřího a naučil se česky, aby mohl s králem navázat opravdu důvěrný styk. Jeho memorandum je vlastně první český ekonomický spis a lze jej pokládat za náběh k merkantilismu. Zaslouží povšimnutí i proto, že ukazuje, jak se čeština osvědčila na poli dosud sobě cizím, třebaže autor jako cizinec přece jen měl jazykové nedostatky.

(ÚVOD)

Ve jméno svaté a nerozdielné trojice.

Najjasnější králi, Vaše velebnost ke cti a chvále božské a všie říše nebeské mne tázal jest neb sedm otázek mi učinil jakožto služebníku svému převěrnému a radě, ač koli k tomu nedostatečný a nehodný sem.

Ku prvniemu mne Vaše velebnost tázala, jakož vždycky činila jest, kterak by možné bylo přivésti jasnost Vaši s lidem svým českým v jednotu s svatým římským kostelem. Najjasnější králi, já odpoviedám podlé toho, jakž mi se zdá, že lepší obyčej, svatější a bezpečnější ani ušlechtilejší nenie mimo parlament, již častokrát Vaší jasnosti pověděno, a aby najkřesťanštější král francský byl najvyšší ten, jenž by to jednal Vaší jasnosti a všeho lidu českého.

K druhému tieže Vaše jasnost, kterak by bylo možné uvésti všecka kniežata křesťanská ke třem věcem: najprvé ku pokoji a smlúvě obecné, druhé, aby všickni vespolek bránili viery, třetie, aby čest svaté matky kostela římského a svaté stolice papežské a svaté říše byla zachována. Najjasnější králi, já odpoviedám, že skutek dokonánie těchto všech zření, o kterýchž Vaše jasnost tieže, všecky věci budú mieti miesto, jakož Vaše jasnost zpravena jest skrze poselstvie, kteréž pro Vaši jasnost po všech křesťanských národiech učinil sem, jakož řečeno jest o novém parlamentu.

K třetiemu tázala Vaše jasnost, kterak by to býti mohlo, aby byly položeny mince v království vašem Českém a jeho panstvích, tak mince zlaté, jakožto stříebrné i také drobné mince a měny spolu tak, aby zlatí vždy stáli v jedné mieře i groši a měny, jakož prvé měli obyčej státi, a aby nikdy

nebyli zkaženi. Najjasnější králi, při té straně já velmi široce psal sem tak,
25 jestliže ty věci Vaše jasnost tak v skutku položí, nikdy nezapomene, ani synové vaši, ani lid český.

K čtvrtému tieže Vaše jasnost, kterak by dolové zlatí a střiebrní v království Českém a v jeho panstvích opraveni býti mohli a položeni v lepšiem stavu, než nynie jsú. Při té straně, najjasnější králi, nalezl sem takové
30 mistrovstvie, že doufám bohu a panně Mariji, že takový obyčej naleznu v krátkém času, že všickni příslušející k koruně české dadieť pomoc peněžitú hojnú ke všem doluom zlatým i střiebrným i jiných kovóv, kteříž sú v království Českém a panstvích jeho.

Ku pátému tieže Vaše jasnost o všech úřadiech královských, kterú
35 bych radu mohl dáti a kterak mienim v počtu dáti úřady královské, a praví Vaše jasnost, že mnoho potřebuje tomu rozuměti. Najjasnější králi, já odpoviedám podlé toho, jakož já viděl sem po všech královstvích křesťanských a spravovánie králuov a kniežat. Jsú čtyřie prvotní úřadové, na kteréžto králové i kniežata mají živi býti v duostojenství královském: první jest úřad
40 mincí, druhý jest úřad soli, třetí jest úřad z cel, čtvrtý jest z pokut vin. A z těch čtyř úřaduov králové mají mieti svój pravý úžitek. A o tomť sem přeširoce psal, jakož Vaše velebnost móž posvědčiti.

K šestému tieže Vaše velebnost, kterak by mohlo býti rozuměno o svých sedmerých poddaných, totížto oráčích, kněžích, kniežatech a všech
45 národech urozených lidí bojovných a všemu pokolení doktoruov a řemeslóm i kupciem. I také chce srozuměti Vaše jasnost všem věcem, kteréž jdú ven z královstvie a kteréž jdú do něho, pro usúzenie neb rozhodnutie, jestliže vaše krajiny viece potřebují jiných než jiní vašich, tak v těch věcech, jenž k jiedlu příslušejí, jakožto o kúpiech i také v jiných potřebách. Naj-
50 jasnější králi, na to odpoviedám, že já psal sem Vaší jasnosti jedny kniehy tak výborné a ušlechtilé i úžitečné, jakož v běžnostech světa psáno móž býti, jenž slovú O dckách královstvie a jich vlastnie jméno jest Květ květuov a Klíč klíčuov.

K sedmému a posledniemu tázala Vaše velebnost o kupectvích a kterak
55 Vaše velebnost mohla by dovésti kupectvie k prvniemu stavu, jako v království Českém a jeho panstvích někdy bylo. Najjasnější králi, rač Vaše velebnost při této straně vdolepsané věci čísti a uzří, kterak kupectvie mohú k stavu prvniemu navráceny býti. Ač koli zdá se nemožné, však v skutku nenieť nemožné, ale možné, protože takový řád, jakož dole psáno, nenie
60 skrze takové cesty obyčejné, ale některaká povaha neznámá, podlé přirozenie lidí a krajin, tak z královstvie Českého, jako z příslušností koruny i také podlé časuov běžících. Najjasnější králi, zpomínaj Vaše jasnost na múdrost Šalomúnovu a královny Sáby, neb ta královna v krátkých sloviech praví, že by čas a příslušnost nebo obyčej a pravý řád byly ve všech věcech v světě
65 pravé a dokonalé zavřenie. Ale takovýť jest řád v mých psáních, ač koli

nejsem tak múdrý, aby obyčej mohl pojíti podlé řádu. Třetie, že řád a obyčej také s sebú vedú příslušný čas učiniti možný.

1 *nerozdielné* nedělitelné, nedílné (o trojici božských osob) – 3 *tázal jest* tázala se (velebnost - shoda podle smyslu) – 4 *radě* rádci – 7 *s kostelem* s církví – 8 *obyčej* způsob – 9 *mimo parlament* mimo jednání (na mezinárodním fóru) – 10 *francský* francouzský; *najvyšší ten, jenž by to jednal* nejpovolanější, aby o to jednal – 13 *ku pokoji* k míru – 14n. *druhé... třetie* za druhé, za třetí – 16 *skutek dokonánie... zření* uskutečnění zřetelů – 19 *jakož řečeno jest...:* míněn Mariniho latinský traktát (dosud nevydaný), který vznikl v červnu r. 1462

20-21 *aby byly položeny* aby byly uzákoněny, ustanoveny – 22 *měny* směnné hodnoty, přepočítací kursy – 23 *v jedné mieře* v stejném poměru (smysl: aby poměr hodnoty mince stříbrné ke zlaté byl stálý a aby nebyl rušen častým vydáváním horší mince) – 24 *při té straně* při tom; *psal sem tak:* speciální spisy, o nichž se Marini zmiňuje, nejsou dochovány – 25 *v skutku položí* uskuteční – 30 *mistrovstvie* mistrný prostředek – 31 *dadie* dají

35 *kterak... v počtu dáti* jaký počet, kolik uvésti – 38 *spravovánie* způsob řízení – 38-39 *na kteréžto... mají živi býti* z nichž mají mít příjem – 40 *z pokut vin* ze soudních pokut – 42 *posvědčiti* dosvědčiti, potvrditi

45 *o národech urozených lidí bojovných* o stavech šlechty – 46 *srozuměti* porozuměti – 47 *pro usúzenie* pro posouzení – 51 *v běžnostech* při nestálosti, vrtkavosti – 52 *O dckách* O deskách (zemských)

55 *k prvniemu* k dřívějšímu; *jako* jak – 60 *skrze takové cesty obyčejné* obvyklým způsobem, postupem; *některaká povaha* jakýsi charakteristický ráz – 61 *z příslušností koruny* ze zemí příslušejících ke koruně – 62 *podlé časuov běžících* podle běhu času, podle potřeby – 64 *příslušnost nebo obyčej* vhodný a vžitý způsob – 64-65 *že by byly pravé a dokonalé zavřenie* že jsou skutečně a plně obsaženy – 67 *učiniti možný* možný, vhodný k uskutečnění

(O ZLEPŠENÍ OBCHODU)

I líbiž se jasnosti Vaší shromazditi lid svój, jakož řečeno jest, kniežata, pány i panoše i jiný lid. A o první straně má ukázati jasnost Vaše sjednánie a v jednotu uvedenie mincí. Potom, kterak Vaše jasnost chce kupectvie vésti a dáti lidu svému několik tisíc zlatých do některého času a že Vaše jasnost z nich nechce žádného úžitku mieti, jediné toliko aby byli učiněni múdří a běhlí v kupectví. A jestliže by oni ztratili, Vaše jasnost ztrátu s volí přijme, a aby oni nebyli zavázáni něco navrátiti, když by v pravdě ztratili, když toliko beze lsti a zlosti svú ztrátu budú moci okázati a že Vaše velebnost chce položiti ty zlaté na štěstie, pro navedenie jich k dobrým obyčejóm. Potom řieci má Vaše jasnost, že mieni mieti obyčej, aby jim bylo uvěřováno všelikého kupectvie snad za 20 tisíc zlatých a viece. A budú-li oni chtieti něco svých vlastních peněz naložiti, Vaší milosti dobře se líbiti bude, aby vešken zisk byl jich podlé počtu peněz, kterýž každý položí zvláště. A jestliže by nechtěli nic svého přiložiti, že Vaše jasnost chce dáti neb pójčiti deset tisíc zlatých na dluh za 20 tisíc neb viece, bude-li potřebie, toliko pro přie-

zen, kterúž Vaše jasnost má s lidem svým a proto, aby kupectvie, kteráž jiní kupci mají v království, nevycházela z královstvie potom, ale zuostala. A že oni měli by zbohatěti takovýmto obyčejem, aby Vaše jasnost slíbila jim, že práva a obyčeje a smlúvy, kteréž staly sú se skrze jasnost Vaši při
20 všeliké věci mincí a měn i kupectví, zachovány budú.

Z toho pak, najjasnější králi, Vaše jasnost uzří, že málo bude mieti odporných, a snad žádných. A na to přivodím tři příčiny velmi mocné: najprvé, že Vaše jasnost má srozuměti, kterak troje pokolenie jest lidské, neb někteří jsú převelmi lakomí a někteří marnotratní a někteří prostřední.
25 To troje pokolenie lidské přijme to a líbiti se jim bude od Vašie jasnosti: najprvé lakomí rádi pro své lakomstvie, aby nalezli a nic nenaložiec zisk měli, a také že naučie se; druhé marnotratní radějí by nalezli pro dvě příčiny: prvnie, neb uzřie Vaši jasnost svobodnu a bohatu, a tiť takový obyčej mají, že každý z nich chce býti mysli vysoké, a tak pro příčinu srovnánie s Vaší
30 jasností rádi svolé; a ti pak, kteříž jsú prostřední, neodeprúť, neb oni dobře rozumějí, že jiní lakomí lidé nesjednali by se s jasností Vaší, jediné s ziskem. A jiná příčina: prostřední nejsúť přieliš múdří ani vtipní a obecně se spravují rozumem jiných nežli svým. A tak túto cestú naplní jasnost Vaše ty tři věci, kteréž svrchu pověděny jsú: Najprvé dosti učiní přirozením hrubých lidí na
35 rozumu, a uzřie, že sú vtipnější a navedení bez svých nákladuov, a k tomu zíští a cti dobudú jakožto královští úředníci. Druhé učiní podlé přirozenie krajiny, kdež nejsú, jenž by mohli takové věci činiti ani také chtěli by býti naučeni na své náklady, ani by také chtěl koho z cizie země mieti, jenž by je učil, neb přede všemi chtie předčiti v smyslu. Ale od Vašie jasnosti nebudú
40 želeti naučenie přijieti, nébrž tiem radějí přivolé k těm věcem, kteréž řečeny jsú, aby od Vašie jasnosti lásku mieti mohli; také že vědie a v skutku poznávají, že vždy Vaše jasnost byla jim a bude milostivý pán. A skrze takové cesty a smlúvy má Vaší jasnosti dosti se státi neb líbiti se.

Také tieže Vaše jasnost o čtvrtém řka, že kořenové jsú krumfešt k do-
45 vedení toho krumfeštu k skutku. Najjasnější králi, Vaše jasnost viece vtipnějí tieže se, a k takovým odpovědem potřeboval by Vaše jasnost vtipnějších lidí, než sem já. Neb kořenové krumfeštu mnozí jsú, ale jestiť jich šest, jenž jiné pochopují. První kořen všeho krumfeštu jest, aby tolik peněz a tolik svěřenie bylo naloženo, což by stačiti mohlo ke všelikému pokolení
50 kupectví, kteráž býti mají v Čechách a v panstvích Vašie jasnosti. Druhý kořen jest, aby takový obyčej byl nalezen, aby správcie a ti, ktož ta kupectvie povedú, byli dostateční k spravování svých pří. Třetí kořen jest, aby nic nebylo ztraceno na kupectví. Čtvrtý jest, což bude slíbeno a uvěřeno, aby bylo plněno. Pátý kořen jest, aby takové bezpečenstvie učiněno bylo
55 s těmi městy aneb lidmi, jimž kupectvie dávají se, aby žádný blud budúcně přijíti nemohl, neb ihned, jakž by lid český viděl, že by jednú ztratil na některé věci, nikdy by se k ní viece nenavrátil, neb nenie obyklý v kupectví;

jinúť chvíli zíští, a proto nenechají. Ale o těchto pěti kořenech má býti jmieno veliké znamenánie, nebo když by byla jedna neslušná věc, mnohem
60 viece toho pošloť by, a učině jednu věc ščastnú, mnohé přišlyť by jiné. Šestý kořen jest, že takové šetřenie měli by mieti ti prvotní, ktož by to pósobili, aby nevěřili kterému městu vuobec ani kterému člověku zvláště, aby statek Vašie jasnosti a tovařistva v nebezpečenství byl, neb dnes vidí se po příkladu ve všech městech, kdež kupectví v velikém množství požívají,
65 mnoho a velikých bluduov býti, i prvnějšie časy byly sú pro přielišné svěřovánie, jenž se lidem dálo.

2 *o první straně* o první věci, nejprve – 2-3 *sjednánie a v jednotu uvedenie mincí* zavedení a sjednocení mincí – 3 *kupectvie vésti* obchodovati – 5 *z nich:* tj. z vynaložených peněz – 6 *běhlí* zběhlí; *s volí* povolně, dobrovolně – 8 *beze zlosti* bez špatnosti; *okázati* dokázati, dosvědčiti – 9 *položiti... na štěstie* složiti, obětovati pro štěstí, riskovat; *pro navedenie jich* aby je přivedl – 10 *aby jim bylo uvěřováno* aby jim byl poskytován úvěr (státní) – 11 *kupectvie* zboží – 12 *naložiti* vynaložiti, poskytnouti – 13 *podlé počtu* podle množství

22 *odporných* stavějících se na odpor; *přivodím tři příčiny velmi mocné* uvádím tři pádné důvody – 26 *aby nalezli* aby získali – 27 *naučie se* poučí se – 29 *mysli vysoké* velkomyslný, velkorysý – 31 *jiní lakomí lidé:* tj. lichváři (smysl: lichváře nelze srovnávat s králem, protože jim jde pouze o zisk); *nesjednali by se* nedohodli by se – 35 *navedení* poučení – 36 *zíští* budou mít zisk, vydělají – 39 *přede všemi chtie předčiti v smyslu* všechny chtějí předčiti rozumem – 40 *přijieti* přijmout – 43 *dosti se státi* býti učiněno zadost

53 *kořenové jsú krumfešt k dovedení... k skutku* nejzákladnější otázky jsou základem (podstatou) uskutečnění; jde o odpověď k Jiřího otázce obsažené v části textu zde vypuštěného (srov. Erbenův Výbor II, sl. 783) – 48 *pochopují* zahrnují, obsahují – 49 *svěřenie* úvěru – 52 *svých pří* svých věcí, záležitostí – 54 *bezpečenstvie* záruka, zajištění – 55 *blud* zde: nepoctivé, podvodné jednání – 57 *obyklý* zvyklý, zběhlý – 58 *jinúť chvíli zíští* jindy získají – 58-59 *má býti jmieno veliké znamenánie* má se přikládat velký význam; *neslušná* nenáležitá, nepatřičná – 60 *pošloť by* mělo by (v tom) původ – 61 *šetřenie* prošetření, prozkoumání – 63 *tovařistva:* tj. kupectva – 64 *po příkladu* například – 65 *prvnějšie* dřívější

PAVEL ŽÍDEK
JIŘÍ SPRÁVOVNA

Katolický literát židovského původu Pavel Žídek (1413-1471) je jakousi obdobou Antonia Mariniho, neboť také jeho literární činnost se neomezila přes svůj odborný ráz na oblast latinské tvorby, ale přecházela do oblasti jazykově české. Žídek jako spisovatel je zajímavý stejně neostýchavou neomaleností, s níž uplatňuje v literárním díle svou povahu, jako širokým, scholasticky encyklopedickým rozsahem svých zájmů. Jeho dílo svědčí sice o povrchní roztěkanosti, přesto však není možno je přehlížet. O jeho práci ostatně nelze dosud říci poslední slovo, neboť Žídkova latinská encyklopedie Liber viginti artium (Kniha o dvacateru umění) není dosud podrobněji prostudována.

Česky napsal Žídek na královu výzvu politickou příručku *Jiří správovna* (dokončena 1471), která je v celém svém obsahu encyklopedicky pestrým odrazem autorovy náladové a neklidné osobnosti. Ve třech částech tohoto rozsáhlého memoranda podává Žídek leckdy nechtěně groteskním způsobem „knížecí zrcadlo" z hlediska katolického panstva. Tu a tam v něm postřehneme stopy tradičních literárních předchůdců, kteří se věnovali podobnému tématu, od Aristotela až k moderním, již humanistickým autorům. I zde se vyrovná s tímto jedinečným, kuriózním zjevem teprve podrobný rozbor, který zhodnotí Správovnu vedle starších i souvěkých památek téhož druhu.

Na konci Správovny projevil Žídek úmysl, že napíše českou kroniku, v níž chtěl vylíčit zejména boje krále Jiřího. Záměr však již neuskutečnil. O jeho nevalných historiografických schopnostech si můžeme udělat představu z několika kapitolek o českých Lucemburcích s dodatkem o jejich habsburských nástupcích, jež vsunul do historie římských císařů v třetí knize Správovny. Zde traduje vcelku nadnesené oslavy Karla IV. i pomluvy o Václavu IV.

(O ÚPADKU OBCHODU A ŘEMESEL)

Dvadcáté o kupcích a o cizozemciech a o řemeslnících, kteří jsú pod jednú zpuosobú. Ješto skrze návod kněžský řemesla nedadie čistým řemeslníkóm se osaditi, ani řemesl dělati, ani kupcóm se osazovati, ani cizozemcuov v domích chovati, leč by se s nimi u vieře, všemu světu ohyzdné, sjednali, to jest k velikému úštipku Vaší jasnosti po všech krajinách světa, že toho Vaše jasnost dopúští, také panstvie a slávy královstvie tohoto umenšenie i bohatstvie, nebo každý král jest tiem slavnější nebi i zemi, čím viec lidu má pod sebú a čím lid bohatější jest pod ním. Slýchal sem od mých starších, že U múřenína, U váhy a v jiných sklepiech byli kupci tak bohatí, že každý z nich měl třidceti pytluov velikých zázvoru, třidceti hřebíčkuov, třidceti muškátu, třidceti pepře a tak dál o jiných kúpiech; a dnes Praha nemá s jeden pytel hřebíčkuov ani zázvoru ani šafránu. Rač věděti, jaké umenšenie panstvie královstvie Českého pro násilnost kněží! Opět byli lidé bohatí jakožto kaufher Rotleb a jiní, ješto zlata viece měli než nynie pražští měšťané střiebra. Zlatnická ulice plná byla zlatníkuov; již pustá stojí, nemohúc mieti vetešníkuov. Zlé hospodářstvie, pohřiechu! A stane-li tak dlúho, zpustne Praha! I protož potřebieť jest Vaší jasnosti na lepšie hospodářstvie pomysliti než prvé, a brzo, jinak nebe ani země netrpí Vaší jasnosti tohoto nynějšieho hospodářstvie, nebť jest zlé.

1 *Dvadcáté* za dvacáté – 2 *pod jednú zpuosobú:* katolíci; *skrze návod kněžský* z popudu kněžstva (utrakvistického); *řemesla* řemeslnické cechy; *nedadie* nedovolí; *čistým* řádným – 3 *se osaditi* usaditi se – 4 *chovati* ubytovávati – 4-5 *leč by se... sjednali* jen když by se shodli, srovnali; *k úštipku* k újmě, ke škodě – 8-9 *od mých starších* od starších vrstevníků – 9 *U múřenína:* dům na nynějším Malém náměstí na Starém Městě; *U váhy:* dům v Ungeltu; *v sklepiech* v krámech, ve skladech – 11 *o jiných kúpiech* o jiném zboží – 12 *s jeden* ani do jednoho, ani jeden – 14 *kaufher*

Rotleb kupec Rotleb (= Rotlev), důlní podnikatel v Jílovém; v jeho domě, darovaném universitě, byla zřízena universitní kolej (Karolinum) – 16 *vetešníkuov* těch, kdo spravují staré věci; *stane-li* potrvá-li – 18 *prvé* dříve

(ŘEMESLNÍCI)

Dvadcáté a páté o řemeslnících. Aby Vaše jasnost v každým řemesle čisté řemeslníky milovala, aby se v Praze osazovali, to Vaše jasnost měla by ráda viděti. Ale že kněží i Čechové ještě nynie, jako oni dějí, pro zákon boží ženú čisté řemeslníky a jim dělati nedadie ani se živiti, leč by se s nimi
5 u vieře srovnali, tiem Vaše jasnost nezvelebí tohoto královstvie ani sama sebe ani svého plodu. A zvláště že Čechové jsú hloupí na mnohá řemesla, zvláště co se tkne hor k rudám a k hutem a k kovům střiebrným, zlatým, měděným, mosazným i cínovým. Opět k krumpování hedvábí neb k těch čistých věcí dělání sami Čechové bez Němcuov se nehodí. I protož od Vašie
10 jasnosti měli by sem do Prahy řemeslníci taženi býti. A tito řemeslníci a kněží je ven ženú! Neviem, jaký jsú rozum před se vzeli. Za starých let vezli z Prahy do Viedně, do Nornberka, do Benátek, do Říma nadivy čistá diela; a již pak odjinud do Prahy! Král Nemrot a Romulus, tiť jsú jinak činili! A protož rač pomysliti na to, ať řemeslníci mají s Čechy své právo
15 a dielo, ti zvláště, ješto jsú pod jednú zpuosobú a jinak proti řemeslóm jsú nic neprovinili. Také řemeslníci nemají na vojny puzeni býti, leč v největší núzi proti pohanóm, neb to na stav rytieřský příslušie najlép. Ať řemeslník dělá, rytieř bojuje a kněz se modlí vedlé oné řeči: „Tu supplex ora, tu protege tuque labora!“ Neb řemeslník šád starý v boji tak se hodí jako kněz
20 s knihami nebo baby s přeslicemi a s túly. A také, jakož die Egidius: „Písař, krumpéř, holič nehodie se do boje pro měkkost rukú a proto, že těla svého nevydávali na silná diela a mocná.“ Také aby řemesla súdy své měly. Co se tkne právě řemesla, aby mezi sebú to bez rathúzuov řídili, to jim má dopuštěno býti. Než což se tkne chudinky, kterak mají draze co prodávati, má
25 jim v tom šacunk od krále a pánuov rathúzských uložen býti, aby ne tak neřádně jedno řemeslo druhé utiskovaly a všickni chudinku, jakož to nynie jest. Najprvé, v hostinských domích nedávno od jednoho stolu brali po pěti groších a viece. A švec nechce dáti střevíc než po šesti groších etc. Opět překupníci tak mnoho se rozmnožili, že tento jarmark prvé, než chudinka
30 co sýróv kúpila, překupníci do sklepuov rozmýtili a drahost učinili od neřádu velikého a chudince přetěžkého etc.

1 *Dvadcáté a páté* za dvacáté páté – 2 *čisté* řádné; *aby se osazovali* aby se usazovali – 4 *ženú... nedadie* vyhánějí... nedovolují – 6 *plodu* potomstva – 7 *co se tkne hor k rudám a k hutem a k kovům střiebrným...* pokud se týče rudných dolů, hutí a těžby stříbra – 8 *k krumpování* k vyšívání – 9 *čistých věcí* pěkných, dovedných věcí – 10 *taženi* přiváděni, získáváni; *a tito:* tj. utrakvistického vyznání – 11 *jaký jsú rozum*

před se vzeli jaký pojali úmysl, k čemu se to rozhodli – 12 *vezli* vyváželi; *do Nornberka* do Norimberka; *nadivy čistá* podivuhodně dokonalá – 13 *Nemrot a Romulus:* Nimrod, mytický král asyrský (podle bible zakladatel Ninive), a Romulus, mytický zakladatel Říma – 14 *řemeslníci... s Čechy* cizí (přivolaní) řemeslníci s domácími – 16 *puzeni* nuceni, nuceně povoláváni – 17 *proti pohanóm* proti Turkům – 18 *vedlé* podle; *Tu supplex ora...* (lat.): Ty se pokorně modli, ty braň a ty pracuj (podle typického středověkého rozdělení společnosti na tři stavy: duchovní, rytířský a robotný) – 19 *šád* stařec, kmet – 20 *s túly* s pouzdry na drobné nářadí k zpracovávání vlny; *Egidius:* Aegidius a Columnis († 1316), arcibiskup bourgeský, scholastický filosof – 21 *krumpéř* vyšívač – 22 *na silná diela a mocná* na těžké a namáhavé práce – 23 *bez rathúzuov* bez zasahování městské rady; *dopuštěno* dovoleno – 24 *chudinky* chudiny – 25 *šacunk* ocenění, stanovená cena; *od pánuov rathúzských* od členů městské rady – 27 *od jednoho stolu:* míněno jako jednotka pro daňový výměr – 28 *etc.* atd. – 29 *jarmark* trh; *prvé* dříve – 30 *do sklepuov rozmýtili* do krámů roznesli; *drahost* drahotu; *od neřádu* zlořádem

(PODMÍNKY MÍRU V ZEMI)

Račte rozkázati pro upokojenie těchto čtrnádcte věcí:

Najprvé, ať chodci ani žádní nezpievají písní rúhavých o papeži, biskupích, o páních, neb to jedovatě ponúká k nepokoji. Opět ať kněží česky nezpievají v kosteléch na mši, neb to žádný prospěch nenie, jedne roztrženie, a křtí latíně! A žáci zpievanie o mistru Janovi Husovi ať nechají, neb to k lásce nenie rozmnožení, než k rozličným sváróm! Obci v kostele písně svaté před kázaním mohú pro náboženstvie dopuštěny býti až do arcibiskupa. Potom, co arcibiskup učiní, to buď!

Druhé, kdo by se rúhal papeži, mnichóm, aby bylo mštěno! Neb kto se rúhá papeži a biskupóm, Tvé milosti se rúhá, neb má Vaše jasnost od nich královské korunovánie a mazání. A já i kanovníci i mniši sme, bohdá, věrní modlitebníci za Vaši jasnost, i papež i biskupové, to v jistotě rač věděti! A proto zlým lidem bláznivým nerač dopúštěti dobrých lidí haněti a svých přátel milých!

Třetie, ať žádný v městě s braní nechodí ani na dvuor královský nahoru a žádný s dékú ani s nožem chlebným do toho pokoje, kde jest Vaše jasnost, ani s palcátem, ani s paličkú, ani s sekyrkú. Ale pohřiechu nynie s šavlemi, s kordy po městě jako kati chodí, až z nich sejže.

Čtvrté, žebroty falešných žen silných i mužuov rozmohly se řkúc, že jsú spáleni nebo vězňové, a nejsúc. To jest hřiech před pánem bohem. Nad takovými kažte mstíti!

Páté, ať nevymietají nemocných Němcuov neb těch, kteří jsú pod jednú osobú, z domóv, neb to jest proti kompaktátóm a to pokoj ruší. Opět že nastrojují kněží nebo hospodáře, aby je bezděky navedli k vieře huské, ješto jsú jí nikdy nenavykli, to jest proti kompaktátóm, které dějí, že se těm toliko dopúští přijímanie pod obojí zpuosobú, kto mají obyčej. A tak ani

dietky že neměly jsú obyčeje, neměly by viec přijímati ani k tomu jiní nutkáni býti.

Šesté, cechmistróm a řemeslníkóm přikázati, ať řemeslníky pod jednú
30 zpuosobú berú do svých cechuov, neb mnoho čistých řemeslníkuov vyrážejí z řemesl chtějíc, aby nemajíc obchoduov ven z země vyšli – a to nezvýší tohoto královstvie ani Vašie jasnosti – aneb aby jich vieru přijali, na kterú všecken svět křičí, kterú všecko královstvie se kazí, kterú všecky biedy i tesknosti uvedeny jsú na Vaši jasnost i na lid, pod kterú mnohá kacieřstva
35 se rozmáhají a mnozí se kacieři tají. Ať lidi dobré berú vše a z řemesl vyrážejí tyto lidi: najprvé vražedlníky – a zvláště řezníci a pekaři a šenkýři a kuchaři, neb od těch ošklivá smaha pochází ve všecko, co tknú a nadýchají; druhé pankharty; třetie vypovědence anebo u pranéře trestané; čtvrté kacíře, zrádce, falešníky toho řemesla.

40 Sedmé, přikázati kněžím, ať se nerúhají na kázaní obrazu umučenie pána Krista, jemu maňasy přezdívajíce, jakožto letos široce slyšeno jest! Opět panně Mariji ať se nerúhají, jakož to letos i prvé slyšíno jest, a ponúkali, aby dělali a nepostili se. A viděl sem, ano zámečníci dělali a kožišníci a tkadlci a ženy předly na kolovrátcích i na přeslicích na den Narození milé
45 panny Marije i jiných svatých. Svátkové zuostanú a my pominem! A co se zlého děje pod vaším nedbáním, a jest-li s vaší volí anebo že vědúc nedbáte mstíti, běda vám na smrti!

Osmé, zabrániti tráveniny i o nich mluvenie.

Deváté, přikázati, aby každý obchod svuoj vedl spravedlivě.

50 Desáté, aby každý nesl rúcho poctivé vedlé svého řádu najméně až do kolenú.

Jedenádcté, aby prostí lidé nechali hádanie o zákon boží, neb jistotně žádný bekhart ani bekyně v něm nic nerozumí, ani švec, ani koželuh, ani měštěnín, jedne doktoři, kteří se po mistrovství dvanádcte let učili k dok-
55 torství: tiť jsú něco prohlédli, jiný žádný nic!

Dvanádcté, ať žádný škodných novin nenese ani klevet babských, co se tkne obecného dobrého, ale lehkých babských klevet, že sobě kurvy dávají, neb že sobě kurvy dětí nadělaly, kdy jich nehubily, by se pak i rvaly na ně, nic neračte dbáti! Ještě mnoho opustím pro ukrácenie.

60 Třinádcté, aby služebníci byli poslušni pánuov a žádný aby na pána svého ruky nezdvíhal ani holí, ani kordem, ani mečem pod ruku ztracenie. Pakli by ranil smrtedlně, by živ ostal, aby smrt trpěl! Též podruh na hospodáře; též ktož by přijda do domu některého kvalt počal chtěje bíti hospodáře neb někoho v domu!

65 Čtrnádcté, aby každý měl pána svého.

Patnádcté, aby žádný ležákuov nechoval a prázdné lidi rychtář aby přehledoval, čím se živí, kradú-li čili co dělají.

1 *pro upokojenie* aby byl pokoj, klid – 2 *chodci ani žádní* potulní žebráci ani jiní – 4 *jedne roztrženie* pouze rozdělení (jednotné církve) – 5 *latíně* latinsky; *žáci* studenti – 6 *k lásce nenie rozmnožení* (atrakce) není k rozmnožení lásky; *obci* věřícím, obecnému lidu – 7 *pro náboženstvie* pro zbožnost; *až do arcibiskupa* až do doby, kdy bude v Praze ustanoven arcibiskup (pražské arcibiskupství nebylo od r. 1431 obsazeno) – 9n. *druhé... třetie* atd. za druhé, za třetí atd.; *mštěno* trestáno – 11 *mazání:* církevní pomazání na krále při korunovačním obřadu – 12 *sme ...věrní modlitebníci* dobře a užitečně se modlíme – 15 *s braní* se zbraní – 16 *s déků* s dýkou – 18 *sejže* jde horko (strach) – 19 *falešných žen:* tj. nepravých žebraček – 20 *jsú spáleni* vyhořeli – 21 *nad takovými kažte mstíti* takové dejte trestat

22 *nevymietají* nevyhánějí; *nemocných* bezmocných – 23 *pod jednú osobú* podjednou, katolíci – 24 *nastrojují* nabádají; *bezděky* proti vůli, nedobrovolně; *aby navedli* aby přivedli, připojili; *huské* husitské, utrakvistické – 26 *se dopúští* povoluje se – 28 *nutkáni* nuceni – 30 *čistých* řádných – 30-31 *vyrážejí z řemesel* vylučují z cechů – 31 *nezvýší* (m. *nevzvýší*) nepozvedne – 34 *tesknosti* strasti – 35 *vše* všechny – 37 *smaha* zápach; *co tknú a nadýchají* čeho se dotknou a na co dechnou – 38 *pankharty* osoby nelegitimního původu – 39 *falešníky toho řemesla* podvodné řemeslníky

41 *maňasy* panáky, modly; *široce* rozšířeně – 43 *ano* že, jak – 46 *pod vaším nedbáním* při vaší lhostejnosti, zatím co vy jste lhostejní – 48 *zabrániti tráveniny* zakázat trávení (jedy) – 50 *aby nesl* aby nosil; *vedlé svého řádu* podle svého stavu – 51 *do kolenú* po kolena – 53 *bekhart ani bekyně:* označení laiků, mužů a žen, kteří si dobrovolně zvolili přísný život podle evangelia – 54 *jedne doktoři* jen doktoři teologie (nejvyšší universitní hodnost)

56 *nenese* nenosí, neroznáší – 57 *dávají* nadávají – 58 *by se pak i rvaly na ně* i kdyby se pak pro ně (pro klevety) i praly – 59 *opustím* vynechám, nechám stranou – 61 *pod ruku ztracenie* (atrakce) pod trestem useknutí ruky – 63 *kvalt* násilí, výtržnost – 65 *aby každý měl pána svého:* týká se zběhlých poddaných, kteří se tehdy usazovali ve městech a byli vítáni jako levné pracovní síly; proti přijímání zběhlých poddaných ve městech se naopak stavěla šlechta, které takto unikali poplatníci (Žídek tedy mluví v zájmu šlechty) – 66 *ležákuov* povaleče; míněni zvl. lidé, které si musel najmout dlužník, když nezaplatil včas dluh (svou útratou na účet dlužníka, tzv. ležením, zvyšovali jeho vydání, což ho nutilo k rychlému splacení dluhu); *prázdné lidi* zahaleče; *rychtář* městský úředník, který dohlížel na pořádek – 67 *aby přehledoval* aby měl v patrnosti

(LASKAVOST K CHUDÝM)

Devatenádcté. Vaše jasnost má dobrý obyčej po jiedlu postáti a přeposlyšeti v tom miestě, kde chudí lidé mohú Vašie jasnosti dojíti a o své potřeby s Vaší jasností rozmluviti, potúžiti. To v jistotě věřte, žeť jest to milému pánu bohu vzácno a velmi líbezno vedlé oné řeči Šalomúnovy Pro-
5 verbiorum 14: „Nachyl chudému ucha tvého!“ Neb mnozí jsú, že chudým na oči nedadie, ani kteří dadie přijíti, ani zpraviti se proti onomu písmu: „Consuetudo Romanis est, ut is, qui accusatus, accipiat locum defensionis et audiatur.“ Ale že Vaše jasnost vyslyšujete chudé, požehnání na se vábíte pro potěšenie srdci svému.

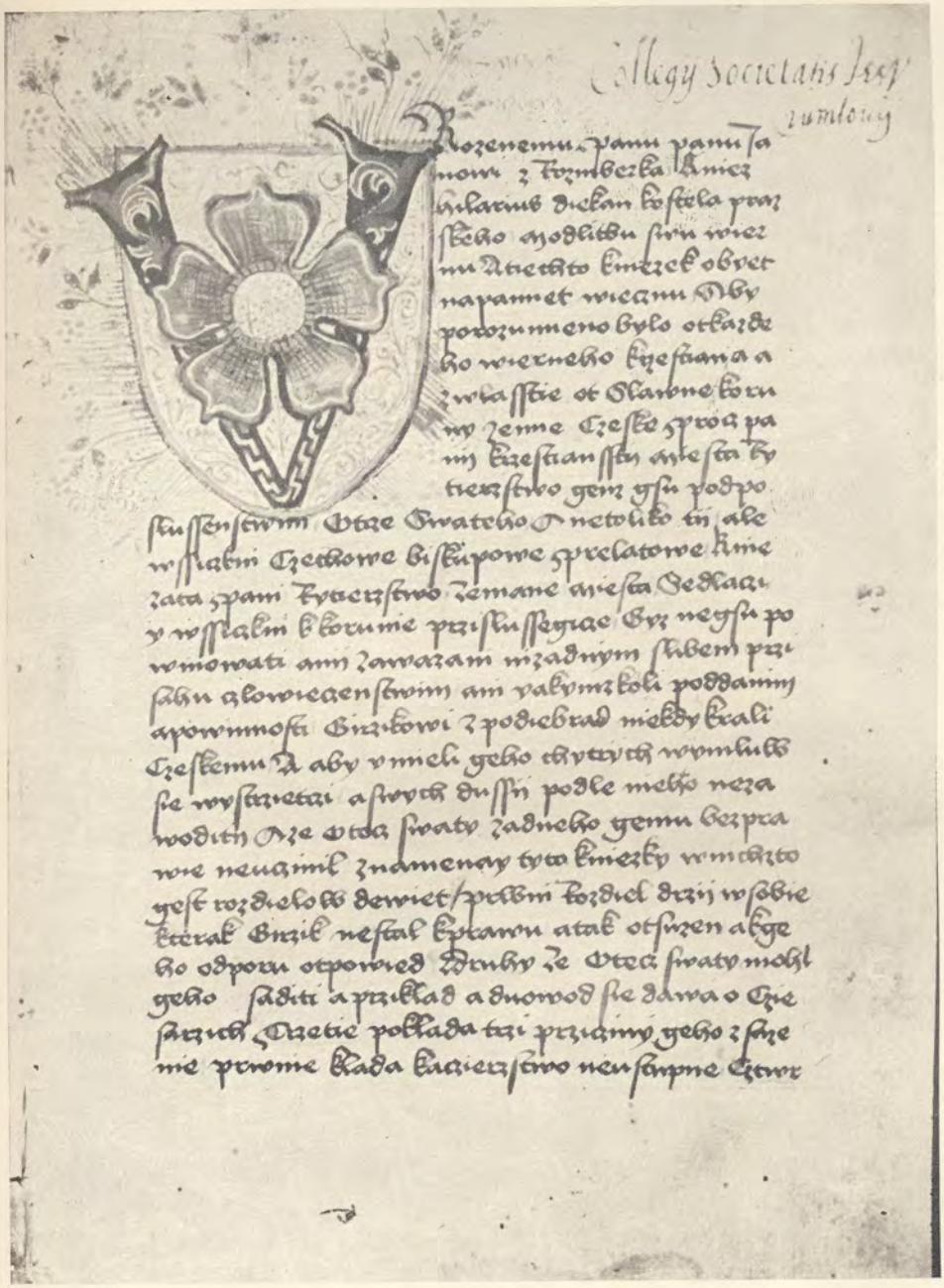

Collegy Societatis Jesu
Jumlovy

Rozenemu Panu panu Janovi z Rozmberka Kmiec
Hilarius Dieckan Kostela praz
skeho a modlitbu siru wiec
nu Ktiecitho kmezek obrec
na pamet wiecnu Aby
porozumeno bylo otkazde
ho wiernebo kzestiana a
zwlasstie ot Slawne korun
y zeme Czeske zprou pa
nij kzestiansstij aneste ty
tiezstwo gemz yssu podpo
sluszenstwim Otze Gwatebo Jnetoliko tij ale
wssiatij Czechowe biskupowe zprelatowe kme
zata zpani Rytiezstwo zemane aneste Gedlati
y wssiatij korunie prizlusszegiace Gyz neyssu po
wmowati ani zawazam wzadnym slubem pri
sahu aloweczenstwim ani valymz koli poddanny
apowinnosti Gizikowi z podiebrad mieldy kcali
Czeskemu A aby vmeli gebo ctyctij wymluwi
sie wystiretai a stwych dussij podle mebo neza
wodith Aze Otca swaty zadnebo gemu bezpra
wie neuzinil znamenay tyto kmezky wmiczto
yest rozdielolo dewiet/prabij kozdiel drzij wsobie
kterak Gnzil nestal kzkanou atak otsuzen abyge
bo odporu otpowied zdruhy ze Otec swaty mohl
gebo saditi a prziklad a dnowod sie dawa o Cze
skych Otecie pollada tzi prziczyny gebo z sche
me preme klada kacziezstwo neusstupne Czewr

14. Neřestní kněží v lázních – vyobrazení v Jenském kodexu

smrti ze kralowstwie nebeske nebude twe kralowske jasnosti
stewzieno wssie zapequjeme pana hrosta co kriz smrzeti
nazem smrzanot bude na nebi a kdmi kulubieb stewzeno
kralowstwie nebeske nasem otewzenot gest y nanebi ani
zadnemu wssie jasnosti nassie sogiegemu nebi strach welikych
bogiow a zdzeme tohoto kralo wstawie a chudmy bez napraume
me y mnohych dussi zatragieme

Druha Capitola okazuge nassie
kralowske welebnosti co mate gmiti wstanutge slozie
a potom gma kapitola budie prudka naugeme. poznad co se
nassie osobo tbne co mate gelb dej gmiti ale trat zgie a prdo
kdej wstanete nalo matery mnohe dietem gim cnost firu
a ugie vmyte hlawu sgeste rahk nogiem wstanete a ugie
rdo sive protahomiti z gulame z zrjhame se hrosi wobodit a
wzdycho se kazati podbadati o chlupti musetata ahiebo o kmsen
nere nebi co gest nauczpssy kadsdo kterie muge nalezenc
bra a wypranie od sun ot mage a od sagien

Ctwrte kapitola vczy o ruchu wkterie
ruchu ma se obliecy nassie jasnost wedle gusu nau
prue ze kral wzdycho ma mieti velicho duchovnei sie nez
dro nebiz zlatoslaw gest panne ruchu kralowske ale otom
potom pomen pzuzyene samo vczy kterie ruchu ma na
podletie wsetie wzonne nebi napodzim brano byti gedno
lebo bolo sterielessie nadewssechy gime tohto wzdo hledte
a ubo zadny pan newyzieldruse w russe sterielessim
tohto wzdo ale gesi bramieno hledte a promienyte se gusto
w russe sterielessim wonnem nadewssechy

Ctwrte popzipraueme kemssy
nugie wiegiti atu modlitbu kdatki gmiti nebi kmezi pomssem
kralowstwie w zagmezi se modle za nassi jasnost nez nassie

15. Pavel Židek, Jiří správovna

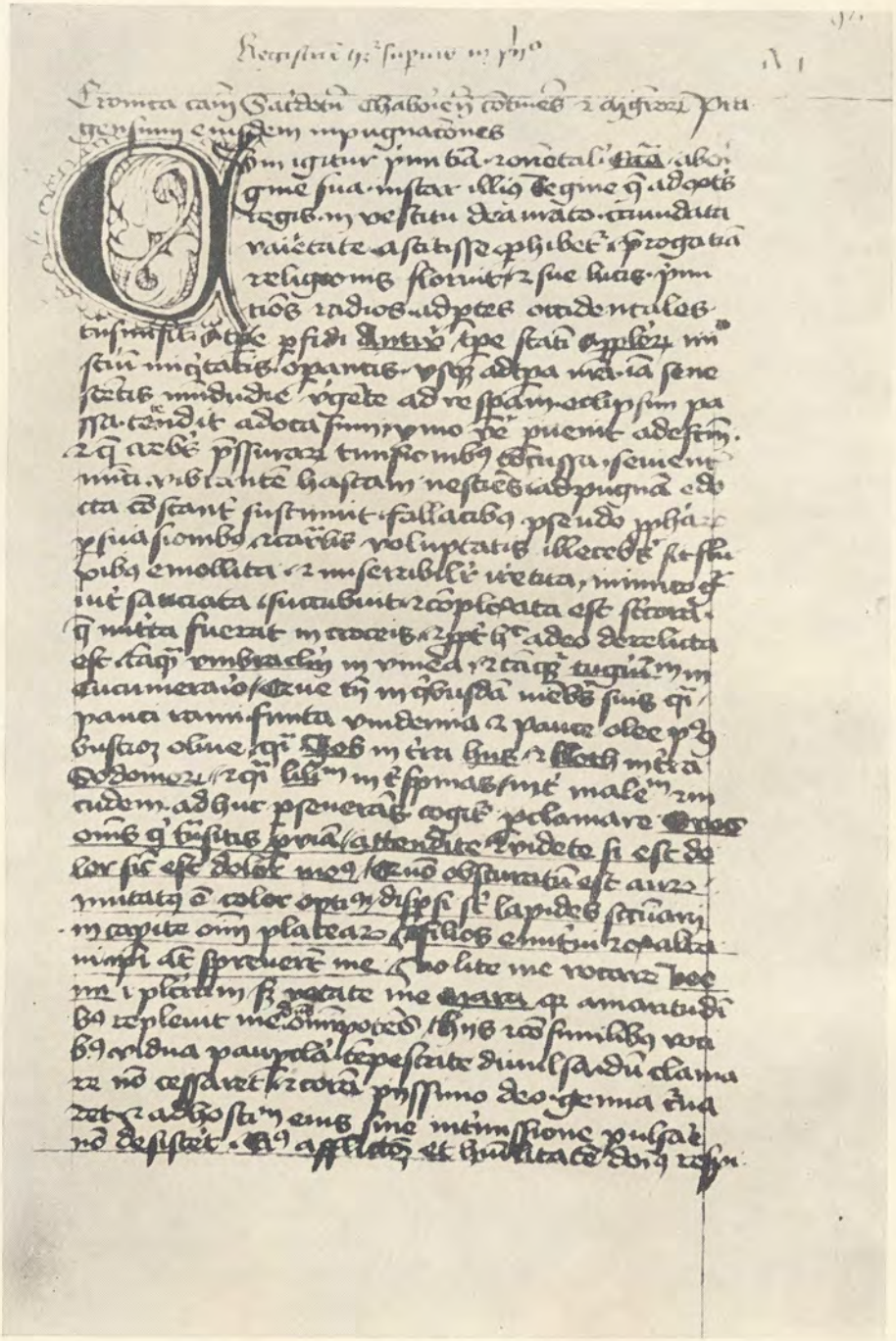

16. Mikuláš z Pelhřimova (Biskupec), Táborská kronika

1-2 *pře poslyšeti* vyslechnout právní žaloby – 2-3 *o své potřeby... rozmluviti* rozmlouvati o svých potřebách – 3 *potúžiti* postěžovati si – 4 *Proverbiorum:* starozákonní knihy Přísloví (volná parafráze; srov. též 21,13) – 6 *na oči nedadie* nedovolí přijít na oči; *zpraviti se* obhájiti se – 7 *Consuetudo...:* u Římanů je zvykem, aby ten, kdo je obžalován, dostal možnost obhajoby a byl slyšen – 8 *na se vábíte* přivoláváte si

(O VEČEŘI)

Dvadcáté a čtvrté o večeři. Nemuože se tak miera králóm klásti, neb mnozí jsú mladí králové, ti bez miery živi jsú, opilci a jédci velicí. Ale však večeře z lehkých krmí a malá jest najlepšie, že neobtěžuje těla. A má být z rozkošných krmí pro spánie, aby páry čisté od krmí k mozku se pustily a spánie libé beze snuov hrozných učinily. A po večeři, slože všecku péči, upokojiti se a hudby, pištby a veselé sobě nastrojiti vedlé času běžícieho. Neb jinaká večeře v létě, jinaká v zimě, jako by o tom mnoho bylo psáti, než pro ukrácenie nechám. S čeledí a s pannami poveseliti se jest dobré.

2 *jédci* jedlíci – 3 *neobtěžuje* nečiní těžkým, nezatěžuje (srov. též návod k správné životosprávě zde na s. 566) – 4 *aby páry čisté:* v duchu středověkých představ fyziologických – 5 *slože všecku péči* když se zbaví všech starostí – 6 *pištby a veselé sobě nastrojiti* hudbu (hraní na píšťalu) a zábavu si uspořádat; *vedlé času běžícieho* podle dané doby

(VYSEDÁNÍ DO NOCI)

Druhé a třidcáté o sedění večerním, že nic nekazí tak velmi člověka jako dlúhé večernie sedánie a pití v něm vína. To přivodí brzkú nemoc až k smrti a bolenie očí obecně. I proto nenie lépe než záhé spat a ráno přivstati, jestliže co se pilného má dělati. Sepsal bych o pití, o nádivkách, o kořeních, to jest vše v mých velikých kněhách, které sem byl počal pánu bohu a Vaší jasnosti ke cti. I vzal sem je pro trojí věc. Jedno, protože mi Vaše jasnost k nim málo pomáhala: kázala mi Vaše jasnost v Praze čekati tak dlúho, že sem mušil prvé to utratiti, co mi Vaše jasnost dala, než sem vzal; a potom pargamenu a písaři nemaje dokládati, radše sem se zbavil. Druhé, aby mi jich nezfalšovali k mé věčné necti, k tohoto královstvie i Vašie jasnosti. Třetie, že sem rozuměl, když bych je byl dokonal, že bych jich neměl. I proto sem je také vzal.

1 *druhé a třidcáté* za dvaatřicáté; *nekazí* nenarušuje (zdraví) – 3 *záhé* záhy – 5 *v mých velikých kněhách:* jde asi o Žídkovo dílo Liber viginti artium (Kniha o dvacateru umění - je to jakási encyklopedie soudobého vědění), jehož obrovský rukopis je uložen v Jagellonské knihovně v Krakově (č. 257); není dokončené, o příčinách toho se zde hovoří dále – 6 *vzal jsem je* přestal jsem v psaní jich – 8 *prvé* dříve – 9 *pargamenu a písaři nemaje dokládati, radše sem se zbavil* nemaje čím platit za pergamen a písaři, raději jsem toho nechal

(SPANÍ)

Třidcáté a třetie. O spání nočním račte věděti, že spánie noční dobré jest a zdravé, když člověk spí tiše, nechrápaje ani úst odvieraje a že nemá snuov hrozných a nečiní mdloby ani trnutí ouduov. A který v nose spekliny nečiní a ráno nechutnosti k tracení, ten sen okazuje zdraví. Pakli co Vaše jasnost toho čije, rač věděti, že nemoc se skládá, a tiem viec, čím viec na jazyk se nečistota a hořkost nebo suchost a ráno žiezen okazuje. Jestliže by Vaše jasnost se kdy zabděl a zašel v myšlenie, věc těžká. Raději povstana pomodli se nebo pochoď! Myšlenie noční na loži jsú málo spomocná a velmi kazie člověka.

3 *mdloby* slabosti – 4 *k tracení* k zvracení – 4-5 *co... toho čije* něco z toho pociťuje – 5 *nemoc se skládá* chystá se nemoc – 7 *by se kdy zabděl* nemohl by někdy usnout – 8 *jsú málo spomocná* jsou málo co platná – 9 *kazie* narušují (zdraví)

(LUCEMBURKOVÉ)

Karel Čtvrtý, syn krále Jana slepého českého, když z učenie přijel pařížského do Prahy, volen jest ciesařem ode všech jednostajně, ale těžce mu šlo ciesařstvie od papeže, protože jsúc spolu v Paříži s Innocencím, který potom byl papež šestý, vedl zpúru, málo ho sobě váže. Ale potom radú múdrú napraven měl všecku pokoru proti stolici svaté i šlo mu všecko šťastně a pokoj byl veliký za jeho časuov po všem křesťanství. Tento deset věcí dobrých učinil: najprvé Českú zemi vší ctí a bohatstvím velikým zvelebil, že kdež Čech šel, všady ho za svatého měli a svátek sobě lidé učinili řkúc: „Poďte, vizte člověka svatého z svaté země!“ Druhé tyto kostely v Praze zdělal: u svatého Václava kuor udělal a věži u Všech svatých na Hradě a tu dvanádcte doktoruov za své kaplany založil a k tomu děkana a probošta a je hojně nadal; kostel na Karlově, u svatého Ambrože, Slovanský, u svaté Kateřiny, na Botiči, u Matky božie Sněžné. A Nové Město ustavil a právy je ohradil krásnými. Třetie učenie založil slavné v Praze, v každým umění mistry a doktory a jim krásné domy dal, platy i práva a svobody. Čtvrté arcibiskupstvie učinil z biskupstvie v Praze a zpuosobil, aby pod pražského arcibiskupa slušeli tito biskupové: pamberský, litomyšlský, olomúcký, řezenský a aby v svých potřebách k králi českému hleděli k opravě jako k svému poddaciemu a osoby v nově volené králi českému okazovali, kterému bude-li se líbiti osoba volená a arcibiskupovi také, tehdy král, arcibiskup i kapitola mají o něho psáti do Říma o potvrzenie. Páté poddal tato kniežata ku patření králi českému a aby byli v radě jeho, když jsú v Praze anebo když by byli obesláni, totiž: markrabstvie bramburské, luzacké, slezské, saské, holandrské se všemi kniežaty slezskými, bavorské,

25 moravské, brabanské i jiná kniežata. Šesté svátosti říské do Prahy dobyl, které jest na Karlštajně miesto učinil a tam dvanádct kanovníkuov nadal a děkana, aby ostřiehali svátosti a klénotuov královstvie Českého, od kterých první klíč má král český, potom několik pánuov, potom také děkan karlštajnský etc. Sedmé přenesl jest tělo svatého Václava z Starého Boleslavě
30 do Prahy a hroby svatého Víta, Zigmunda, Lidmily okraslil jest. Osmé Nové Město zdí obehnal jest. Deváté lidnost velmi miloval, z každého národu aby v Praze lid byl, to myslil, i pohané na hůře u svatého Vavřince aby byli a damašky dělali a hedvábí, i židy a mnichy každého zákona. Desáté, když měl několik synuov, učil je, aby na paměti měli šest věcí:
35 najprvé, aby se pána boha báli a jemu věrně slúžili, každý den mše svaté slyšeli. Druhé, kleteb papežských aby se velmi báli a aby se nikterakž nedali od poslušenstvie a dobrovolnosti římského biskupa odvoditi. Třetí, aby kněží ctili, jich hájili a křivdy žádné jim činiti nedali. Páté, šacunkóv chudiny aby se častých varovali. Šesté, nepřátely aby raději dary a dobrovolností
40 aby uválel nežli boji. Kraloval třidceti let, umřel léta božieho tisícieho třístého osmdesátého osmého ten den před svatým Vítem, v druhú hodinu na noc.

Václav Třetí, stý a šestý ciesař, volený, nekorunovaný, než železnú korunú v Cáchách, a s ním jeho paní, paní Johanna, dcera kniežete holandr-
45 ského, léta božieho tisícieho třístého sedmdesátého šestého, vedlé kterého té chvíle byl otec jeho ciesař Karel, Ludvík Míšenský, mohučský, trírský, kolínský biskup, a ten ho korunoval, jménem Fridrich, mohutský vévoda, rajnský, saský, bramburský, knieže holandrské, bavorský, subaudský, přátelé Johanny a kněz Jan, arcibiskup pražský. Za něho drahně zlých věcí
50 učiněno skrze krále Václava. Najprvé, když byl ve dvú letú, totíž léta božieho tisícieho třístého padesátého devátého, tehdy korunován jest na Hradě, a v té chvíle plakal náramně a zesral oltář svatého Mauricí na Hradě, na kterým stál, když ho korunovali, a plakal, až jeden pekař dal mu koláček, teprv se utajil. A tomu pekaři dána moc, aby sám jediné pekl koláčky do
55 smrti. Také že se byl narodil v Nornberce, tu zescal křtitedlnici, když ho křtili. Druhé, že byl žráč a opilec. Třetie panny, paní bral bezděky, a když mu bylo učiněno, aby nemohl roditi, kázal před sebú milostníkóm hřešiti, vzdali by se jemu zechtělo. Třetie miloval řezáky, šípy, psy, touly a vydal se na netbalivost. Čtvrté, když měl zlé domněnie do své paní a ona se zpoviedala
60 mistru Johánkovi, děkanu Všech svatých, i přišel k němu král, aby mu pověděl, s kým přebývá; a kdy děkan nechtěl jemu nic praviti, kázal ho utopiti. Potom přeschla řeka, a když lidé pro mlýny chleba neměli, počeli proti králi reptati, a to byl počátek zlého. Páté, když počel mistr Jan Hus z knih Viklefových kázati na kněží před lidem obecným a aby měli chudobu
65 apoštolskú, tu počel učiti a neřády kněžské lidu oznamovati, ješto toho neměl činiti, neb i kněží i mistři měli své starší a práva, aby se trestali, to se

líbilo králi i lidu pražskému mnohému; a když kanovníci králi veliké dary dávali, prosiec, aby nedal mistru Husovi kázati, a ti, kto Husa milovali, také, řekl král: „Ó dobrá to hus, nese mi zlatá vajce!“ A když tak zanetbal
70 jest a učení zkazil jest, tak že mistruov a studentuov každého jazyka v témdni na šestmezcietma tisíc, kteříž na hotový groš trávili, vystěhovalo se. A potom, když byl Hus upálen v Konstancí i mistr Jeroným a král byl na Novým hradě, tehdy začeli najprv u svatého Štěpána dávati pod obojí zpuosobú, a potom kněz Jan, mnich poběhlý, řekl lidu: „Děkujte pánu bohu
75 z daruov božích, že ste pravdu boží poznali a krev boží přijímali; již nelitujte své krve vylévati pro krev pána Krista a kazte Antikrista! A již poďme k rathúzu a prosme pánuov, ať nám propustí svobodu pravdy božie, pro kterú jest upálen svaté paměti mistr Jan Hus a mistr Jeroným!“ I šli jsú k rathúzu novoměstskému muži, ženy, děti a křičeli hlasem velikým. A páni
80 byli zavřeli rathúz a někto zhuory udeří na monstrancí kamenem a chudina oboréci se šturmují k rathúzu a dobudúc s meči konšeluov jedenádcte – a dvanádctý byl poslán k králi – a ztepú všecky. Potom, když králi tu novinu povědí, zařeva upadne v šlak, a prvé než mistr Albík, jeho lékař, přijde, umře tesknosti.

85 Zigmund, svrchupsaného Karla syn, druhý král uherský, ciesař stý a sedmý, když zvěděl ty noviny o bratru, a Pražané se jemu pěkně poddávali, aby přijel do Prahy jako hospodář. A když přijel do Vratislavě, tu sťal čtrmezcietma starších měšťan. Potom Pražané poslali pana Kroupu, měštěnína staroměstského, toho upálil řka, že jest kacieř. Potom přijel do Hory;
90 i přijeli k němu páni Pražané, a on otvrátil od nich oči, nechtěl jich slyšeti. A potom po dlúhé chvíli, vyslyšav je, rozkázal, aby řetězy z ulic vyňali. To páni Pražané učinili. Potom opět pošlí k němu posly do Hory, a on jim rozkáže, aby braň a oděnie Staroměští položili na Hradě a Novoměští na Vyšehradě a zed aby položili od Poříčské brány až do Horské. A když
95 poslové přijedú do Prahy s tiem poselstvím v noci, tehdy svolají se spolu konšelé řkúc: „By se nám nestalo jako Vratislavským, svolajme mistry, ať nám radí, jest-li pravda přijímati boží krev čili nic!“ I svolají mistry, mistra Kardinála, v té chvíli rektora, a jiné mistry řkúce: „Prosíme, ustanovte nás pod vašimi dušemi, muožeme-li právě hájiti a za pravdu mieti přijímanie
100 těla božieho a krve božie.“ A oni požádavše potazu dějí skrze mistra Jakúbka, že jest pravda božie a že mohú na ni bezpečně umřieti. I dějí páni: „Milí mistři, veďte to před se svobodně, nebojíce se žádného! My vás chcem zhajovati a vy nás.“ A hned zase řetězy zdělají a na krále nic netbají. Potom král pojede do Uher po lid, a mezi tiem Pražané oblehnú Vyšehrad a tu král
105 poražen bude, maje Hrad i Vyšehrad, na Vše svaté ráno, kterého Žižka stíhal až do Hory. A tu král z rady Pipovy zapálí Horu řka, aby kacieři z jeho tobolky neměli klénotuov, i uteče do Brodu Německého. Žižka, přijev do Hory, dopálí Horu a stíhá krále až do Německého Brodu, takže král jedva

uteče. Potom Žižka vojska nerozpustí, bude páliti zemi, kláštery bořiti,
110 mnichy hubiti, palcátem je zabíjeti. A slúže Pražanóm, dobyl Berúnu, tu mnoho spálil lidí a zbil, potom Chomútova etc. Povstal potom Rokycan bakalář a počel kázati a počne Prahú silně vlásti. I vykřikne lid proti slepci Žižkovi. I budú ot něho Pražané poraženi u Malešova. Potom dvě vojště budú mocné, totíž sirotci, v kterém vládl malý Prokůpek, a tito hajtmané
115 v něm byli: Žižka, Bzdinka, Pardus, Roháč, Carda, Volek, Čapek, a ten je zradil, že byli poraženi. A v táborským vojště vuodce Holý Prokop a mnoho hajtmanuov, ti jsú slúžili bez ornátuov s bradami a nekřtili než vodú z potoku řkúc: „Já tě křtím, Davide nebo Zuzano, ve jméno Ježíše." A tak divné věci dály jsú se, jako kdy od počátku světa, které mierně bohdá spíši Vaší
120 královské milosti v Kronice české, bude-li Vaše jasnost toho žádati. A tam poviem, kterak Zigmund ciesař do Čech přijat, a skrze kompaktáta.

2-3 *těžce mu šlo ciesařstvie od papeže* těžko dosahoval potvrzení císařské hodnosti od papeže – 3 *s Innocencím:* počátky Karlova římského kralování Žídek spletl; v Paříži byl kdysi Karlovým učitelem nikoli pozdější papež Innocenc VI. (1352-1362), nýbrž Petr Roger, pozdější papež Kliment VI. (1342-1352), s jehož vůlí a pomocí byl Karel roku 1346 zvolen římským králem – 4 *vedl zpúru* počínal si nepokorně – 6 *po všem křesťanství* v celém křesťanském světě – 9n. *druhé... třetie* atd. za druhé, za třetí atd. – 10 *zdělal* zbudoval; *u svatého Václava kuor:* tzv. vysoký kůr, tj. celou tehdy dostavěnou část svatovítského chrámu – 11 *dvanádcte doktoruov:* míněna je kapitula u Všech svatých na Hradě, založená Karlem IV. a osazovaná profesory teologické fakulty; věží je míněna zřejmě věž jižní brány Hradu – 12 *nadal* opatřil platy a statky; *u svatého Ambrože:* na místě dnešního výstavního domu U hybernů; *Slovanský:* Na Slovanech (Emauzy) – 13 *u svaté Kateřiny:* v dnešní Kateřinské ulici na Novém Městě; *na Botiči:* kostel Panny Marie na Trávníčku (na Slupi) – 14 *ustavil... ohradil* založil... zabezpečil; *učenie* universitu – 17 *aby slušeli* aby příslušeli; *pamberský* bamberský; pokud jde o biskupství bamberské a řezenské, Žídek se mýlí – 19 *k opravě* k rozhodování, jako k rozhodčímu; *k svému poddaciemu* k patronátnímu pánu (patronátní pán měl mj. právo navrhovat vhodné osoby na uprázdněná církevní obročí a tak prakticky rozhodoval o jejich obsazování) – 20 *aby okazovali* aby představovali – 21 *kapitola* kapitula – 22 *poddal... ku patření* poddal, aby podléhala – 23-25 *bramburské, luzacké..., holandrské..., brabanské* braniborské, lužické..., holandské..., brabantské; zmínky o Holandsku a Brabantu se týkají mladšího bratra Karlova, lucemburského vévody Václava, který pro případ bezdětnosti odkázal r. 1378 Lucembursko i s jeho příslušnostmi českým králům – 25 *svátosti říské* říšskou korunu; *dobyl* získal – 29-30 *z Starého Boleslavě do Prahy:* jde o Žídkův omyl, protože k přenesení ostatků sv. Václava došlo již v 10. stol. za Boleslava I. – 30 *okraslil jest* okrášlil – 31 *lidnost* zde asi: národnostní pestrost – 32 *na hůře u svatého Vavřince* na Petříně – 33 *každého zákona* každé řehole – 34 *šest věcí:* Žídek patrně znal nějaký Karlův list nebo spisek, určený jeho synům a obsahující naučení, jak vládnout – 37 *od poslušenstvie a dobrovolnosti římského biskupa* od dobrovolné poslušnosti papežovi – 38: je vynecháno čtvrté naučení; *šacunkóv* zatížení daněmi, odírání – 40 *aby uválel* aby přemohl; *Kraloval třidceti let...:* ani jeden z těchto údajů není správný (kraloval 32 léta, zemřel r. 1378, 29. listopadu)

43 *Václav Třetí:* chybně, míněn je Václav IV.; *železnú korunú v Cáchách:* i ten-

to údaj je chybný; korunovace Václava IV. v Cáchách (6. července 1376) nebyla železnou korunou, která byla odznakem království lombardského, a byl jí korunován v Miláně Karel IV. (8. ledna 1355), nikoli Václav IV., který se ke korunovační cestě do Itálie nikdy nedostal – 44 *paní Johanna:* Johanna Bavorská, první manželka Václava IV., dcera holandského hraběte Albrechta Bavorského – 46 *trírský* trevírský – 47 *kolínský biskup... jménem Fridrich:* Fridrich, arcibiskup kolínský; *mohutský* mohučský – 48 *rajnský* falcký; *subaudský* savojský – 49 *přátelé* příbuzní; *kněz Jan:* Jan Očko z Vlašimě; *drahně* mnoho – 50 *ve dvú letú* (duál) ve dvou letech, dvouletý; Václav byl skutečně dvouletý v době korunovace (narodil se 26. února 1361), ale datum korunovace je nesprávné, má být 15. června 1363 – 52 *svatého Mauricí* svatého Mořice – 54 *se utajil* utišil se; *sám jediné* pouze on – 56 *bezděky* proti vůli, násilím – 57 *aby nemohl roditi* že se stal impotentní; *milostníkóm* oblíbencům, milcům (jde zřejmě o pomluvu, již tehdy tradovanou) – 58 *vzdali by se zechtělo* zdali by se zachtělo; *řezáky* lovecké nože; *vydal se na nelbalivost* oddal se nedbalosti, začal zanedbávat panovnické povinnosti – 59 *zlé domněnie do své paní* podezření na svou manželku – 60 *mistru Johánkovi:* generálnímu vikáři Janovi z Pomuku (i zde jde o pomluvu, na jejímž rozšíření má právě Žídek značný podíl; Jan z Pomuka nebyl královniným zpovědníkem a stal se obětí justiční vraždy z důvodů politických) – 61 *přebývá* obcuje; *kdy* když – 66 *starší* nadřízené, představené, církevní soudní orgány – 70 *učení zkazil jest* uškodil universitě (tj. vydáním Dekretu kutnohorského r. 1409); *každého jazyka* všech národností – 71 *v témdni* do týdne (po vydání Kutnohorského dekretu); *šestmezcietma tisíc* 26 tisíc (počet samozřejmě přehnaný - počet všeho tehdejšího pražského obyvatelstva se k r. 1429 odhaduje nejvýše na 28.000, počet studentů pražské university k r. 1409 asi na 7.500); *na hotový groš trávili* za hotové peníze se stravovali, žili – 72 *v Konstancí* v Kostnici – 73 *na Novým hradě:* na Novém hrádku u Kunratic; *u svatého Štěpána:* ve skutečnosti jsou počátky přijímání podobojí spojeny s kostely sv. Michala, sv. Mikuláše a sv. Martina ve zdi na Starém Městě a sv. Vojtěcha na Novém Městě – 74 *kněz Jan:* Jan Želivský, mnich premonstrátského kláštera v Želivě, vůdce a mluvčí pražské chudiny – 76 *kazte* ničte, potírejte – 77 *k rathúzu:* k Novoměstské radnici (na nynějším Karlově náměstí); *propustí* povolí – 81 *oboréci se šturmují* obořivše se ženou útokem – 82 *ztepú* pobijí; k události došlo 30. července 1419 – 83 *zařeva upadne v šlak* zakřičev je raněn mrtvicí; *mistr Albík:* Zikmund Albík z Uničova; slavný lékař, byl roku 1412 krátce i pražským arcibiskupem – 84 *tesknosti* zármutkem; bylo to 16. srpna 1419

87 *hospodář* správce, vládce – 88 *čtrmezcietma starších měšťan* 24 starších měšťanů; bylo to 4. března 1420 (popravených však bylo pouze 23); *Kroupu:* správně má být Krásu – 89 *do Hory* do Kutné Hory – 90 *nechtěl jich slyšeti:* také Staré letopisy mají zprávu o dvojím slyšení Pražanů; Žídek má navíc zmínku o jejich původním nemilostivém přijetí od Zikmunda – 91 *aby řetězy z ulic vyňali* aby odstranili řetězy (napínané z obranných důvodů hlavně v ústí jednotlivých městských ulic) – 92 *pošlí* pošlou – 93 *aby braň a oděnie... položili* aby složili zbraně a zbroj – 94 *zed aby položili:* aby zbořili městskou hradbu; *od Poříčské brány až do Horské:* Poříčská brána stávala při ústí dnešní ulice Na poříčí do Švermových sadů, Horská brána (podle silnice do Kutné Hory) bývala v místech dnešní křižovatky U Bulhara – 97 *mistra Kardinála:* mistr Jan Kardinál byl rektorem do dubna r. 1420 – 98 *ustanovte nás pod vašimi dušemi* ubezpečte nás na svou čest – 99 *právě* náležitě, spravedlivě, oprávněně – 100 *požádavše potazu* když požádali, aby se o věci mohli poradit; *mistra Jakúbka:* Jakoubka ze Stříbra, Husova nástupce v Betlémské kapli – 102 *veďte to před se svobodně* jednejte podle své vůle – 103 *zhajovati* obhajovat, chrániti; *zdělají* přidělají – 104 *po lid* pro lid, pro vojsko; *Pražané oblehnú Vyšehrad:* bit-

va pod Vyšehradem byla 1. listopadu 1420; chybí tu zmínka o bitvě na Vítkově – 105 *na Vše svaté:* 1. listopadu – 106 *až do Hory:* boje u Kutné Hory spadají až na konec roku 1421; *z rady Pipovy:* míněn kondotiér ve službách Zikmundových Pipo Spano z Ozory – 110-111 *Berúnu... Chomútova:* Beroun a Chomutov jsou zde v nesprávné časové souvislosti, patří do března 1421 (Beroun byl dobyt až po Chomutovu) – 113 *u Malešova:* 7. června 1424; *potom:* po smrti Žižkově (11. října 1424); *dvě vojště* (duál) dvě vojska – 114 *sirotci:* nazývali se tak po smrti Žižkově, který je zde chybně uveden mezi sirotčími hejtmany; *malý Prokůpek:* kněz Prokůpek, po smrti Žižkově vůdce sirotků – 115 *Bzdinka:* Jan Hvězda z Vícemilic; ostatní hejtmané: Jan Pardus z Hrádku, Jan Roháč z Dubé, Václav Carda z Petrovic, Volek, koudelník z Březnice, a Jan Čapek ze Sán; *ten je zradil:* u Lipan (30. května 1434) – 117 *jsú slúžili* sloužili mše; *s bradami* s vousy, neholeni – 119 *mierně* přiměřeně, věrně

Poznámky ediční

Próza publicistická

Jan Papoušek ze Soběslavě: Stížnosti o neklidu v Čechách

Staročeský překlad latinské skladby Papouškovy Quaerelae de motibus Bohemiae je dochován v SA v Třeboni ve dvou zápisech: Histor. 379 *(A)* a Histor. 1541 *(B)* s později připsanou charakteristikou: Jaká záhuba z příčiny války pro víru v Čechách přišla, túžebně a žalostně od jednoho vypsáno takhle. – Vydal (nepřesně) A. Neumann, Hlídka 43, 1926, 429-432. Lat. text vydal J. Loserth, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 29, 1895, 292-296. Základní poučení o Papouškově literární činnosti podává R. Urbánek, Dějiny III, 3, s. 52-55.

Za základ našeho vydání vzat text rkpu *A*, z něhož byl pravděpodobně dodatečně, ale v téže době, pořízen text *B*. Grafika obou zápisů zachycuje týž hláskový stav jazyka; rkp *B* píše často *ie* m. náležitého *í*.

5 domněnie *B*] domnenie *A* (*pod ř.* 87) – 39 z domnievanie *B*] z domnewanie *A* – 51 naučenie *B*] *v A nadeps. nad pův.* nauku – 72 skrze *B*] *v A nadeps. nad pův.* pro – 85 dopustili *A*] dopúštěli *B* – 99 ješto to *B*] *v A nadeps. nad pův.* což – 102 žádáno býti *B*] *v A naps. za pův. škrtnutým* nalezeno býti; snadšieho *A*] snadnějšieho *B* – 105 vznášejí *B*] *v A naps. za pův. škrtnutým* zavěšují

Krátké sebránie z kronik českých k výstraze věrných Čechóv

Text znám z jediného rkpu Cerronského (papírový rkp z r. 1443) v SA v Brně II 108, fol. 1a-10a (vedle Dalimilovy kroniky aj.). Jiným inkoustem psány v rkpe nadřádkové opravy a doplňky textu a poslední odstavec skladby (od slov: Také slušie znamenati – ukázka II, ř. 65-74), jediné místo skladby, kde je citována bible. – Poprvé vydal V. Hanka v dodatku k vydání Dalimilovy kroniky, 2. otisk, Praha 1851, s. 228-239; spolu s historickým komentářem A. Polák, Věstník KČSN 1904, č. 3; naposledy J. Kolár v knize R. Urbánka, O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458, Praha 1958, s. 32-41.

I – Rkp fol. 2b-3a; Kolárovo vyd. s. 33-34.

12 váš] was *rkp*; hledati] *pův. psáno* hladaty, *jiným ink. opr. první* a *na* e – 21 Němec] *přips. na okraji jiným ink.*